

אָנָה

אָנָה לָהּ

עיונים במצוות השירות בצה"ל

דויד שולמן

מעלות תשפ"ב

עיונים במצוות השירות בצה"ל

אנה אעלה – עיונים במצוות השירות בצה"ל

אלול תשפ"ב

נכתב במסגרת תוכנית כתיבה, ישיבת מעלות תשפ"ב

כתיבה, מחקר והפקה – דויד שולמן

עריכת תוכן – טל חיימוביץ

עריכה לשונית – הראל בז'ה ונחמה שולמן

כל הזכויות שמורות, בין על פי דין תורה ובין (להבדיל) על פי המשפט
הבינלאומי

למחבר דויד שולמן.

מוקדש לעילוי נשמת סבי וסבתי

ר' יצחק שולמן בן איסר ז"ל

מרת ברכה לנדאו בת יעקב ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה

עיונים במצוות השירות בצה"ל

בס"ד

לדויד,
בברכה והצלחה.

שמחתי לראות את עבודתך היסודית על הדעות השונות בעניין שילוב תורה וצבא. הצבא הוא ביטוי מובהק של עצמאות ישראל וקיום מצוות ישיבת ארץ ישראל. כמובן, עדיין מדינת ישראל לומדת משמעותו של צבא לישראל. לצערנו, הצבא נתפס בעיני רבים, מהם גם הממונים והקובעים מדיניות הצבא, כמציאות חילונית שאין לה דבר עם הקודש. יש לנו תפקיד חשוב ללמד את עם ישראל משמעותו התורנית והרוחנית של הצבא. הדבר חשוב לא רק להופעתה של תורה, אלא במיוחד להופעתו של הצבא כצבא עצמתי המרתיע כל מי שמוסה לפגוע בעם ישראל. כח ההרתעה של ישראל כבר נתפרש בתורה: 'וְיָרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְנִקְרָאוּ מִפְּנֵיךָ' (דברים כ"ח י'). כל פגיעה בשם ה' הנקרא עלינו, היא פגיעה בכח ההרתעה ובעצמתו של צבא ישראל כצבא מנצח.

תקוותנו שעבודתך תחזק את קשר התורה והצבא ונמשיך לצעוד בדרך הבטוחה לגאולת ישראל השלמה. ייתן לך ה' אורך ימים ושנים טובות, בבריאות, הרווחה, שמחה, ושפע ברכה והצלחה, להגדיל תורה ולהאדיר ערכה וכבודה בישראל.

בברכה,

יהושע ויצמן,

ראש הישיבה

בס"ד ד באלול תשע"ב

לדוד היקר,

שלום וברכה

ייער כוח גדול על החוברת. עברתי על החלק הראשון שלה – הבירור ההלכתי.

אצרך לחיבת העניין כמה הארות, ואתה תחליט אם אתה רוצה לבסס עליהן דבר מה:

א. עיקר החובה לשרת בצבא המופיעה בדבריך היפים היא מלחמת המצווה, ועזרת ישראל מיד צר. ברם, נכון יהיה לעלות גם כיוונים אחרים לגמרי. ראשון שבהם הוא העניין המוסרי, שהתורה עצמה מדברת עליו: "האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה?", כלומר: איך אפשר שאדם יתברך מהגנת הצבא עליו ומאידך ניסא לא יהיה מוכן להילחם? כיוון אחר לגמרי (שהוא תמוה בעיני) הוא של מור"ד זצ"ל כמצוות חסד, ראה <https://www.daat.ac.il/daat/tsava/maamar/zot-2.htm>. כמובן שעל כל הדברים האלה אפשר להתווכח, אבל אלו נראים לי יסודות מהותיים ביותר.

ב. הפרק על מצוות קידוש השם בשרות הצבאי – צריך לבדוק מחדש האם הוא באמת מהווה שיקול הלכתי לחובת שרות בצבא. אם מצווה לשרת בצבא – קידוש השם אפוא אינו עומד בפני עצמו, אלא הוא נכון בידם לכל מצווה (העובדה שצריך למסור את הגנש היא רק מעיף). אם זה לא מצווה – קידוש השם אינו מהווה שיקול.

ג. עסקת בשתי חובות – שרות צבאי ומצוות מלחמה. ברם, יש עוד חובות המוטלות על האדם, כגון גמילות חסדים שעליו העולם עומד כמו על התורה. צריך להבהיר למה אתה מתייחס רק לשתי החובות האלה.

כל טוב והמשך חיי יצירה

א"ה

תוכן העניינים

7 | הקדמה

9 | פרק א – החיוב לשרת בצה"ל מדין מלחמת מצווה

20 | פרק ב – האם יש קידוש ה' בשירות הצבאי?

25 | פרק ג – מצוות וערך לימוד התורה בפני עצמה וביחס למצוות המלחמה

35 | פרק ד – מה בין לימוד תורה לשירות הצבאי

37 | פרק ה – השילוב הראוי – שיחות עם רבנים ומורי דרך

41 | פרק ו – סיכום המאמר

42 | נספחים:

42 | טיפים מרבנים

45 | טיפים מבוגרי מסלולים

47 | תמלול שיחות הרבנים

70 | תמלול שיחות עם בוגרי מסלולים

הקדמה - אקדמות חילין

לפני כשנתיים מצאתי את עצמי מתעסק בשאלה: מה אני הולך לעשות עוד שנה? ובאיזה מסלול אוכל לשלב לימוד תורה ושירות צבאי משמעותי בדרך שהכי מתאימה לי?!

שאלתי את עצמי ואת מי שמסביבי איפה אני יכול לתרום הכי הרבה (גיליתי שהשאלה היותר נכונה הינה איפה הקב"ה רוצה שאני אהיה ומה המדינה הכי צריכה ממני?), וגיליתי שרבים מחברי דשים בשאלה זו, למרות שהיא שאלת רבת שנים.

גם לאחר שהגעתי לשיבה עדיין לא היה ברור לי מה אני הולך לעשות. מאמר זה נבע מעצם בירור הסוגיה ולאורכו אנסה להביא את סיכום הבירור. בחרתי להתמודד עם השאלה דרך המקורות, בליווי הרב טל חיימוביץ' ובשיחות עם רבנים המאמינים בשילוב זה ובכך לנסות להבין את רצון ה' ממני.

מבנה המאמר:

החלק הראשון מברר את סוגיית ה"למה צבא?"

חלק זה מתחלק לשני פרקים:

החלק הראשון – החיוב ללכת לצבא בימינו הנובע מחיוב מלחמת מצווה.

החלק השני – קידוש ה' בצבא.

בחלק השני אני מנסה לבדוק את שאלת ה"למה ישיבה?"

חלק זה מדבר על לימוד התורה והחלקים הנובעים ממנו.

מתוך פרקים אלו אנו מגיעים לחלק השלישי המדבר על שילוב הצבא והישיבה.

החלק האחרון הינו סיכום דברי הרבנים בעניין סוגיה זו.

בנספחים נמצא את הטיפים של הרבנים ובוגרי מסלולים אותם ראינתי לגבי השירות הצבאי. כמו כן מופיעים שם תמלול שיחותי עם הרבנים וכן תמלול שיחותי עם בוגרי המסלולים שונים.

עיונים במצוות השירות בצה"ל

בראש ובראשונה אני מודה לרבש"ע שנתן לי את הזכות והבחירה. על כך שנתן לי את הכוח, הזמן, היכולת ואת מי שליווה אותי לאורך כל המאמר. אני מודה לרב טל חיימוביץ' על כל הליווי, העריכה, ההגהה ופשוט הכל, זה בהחלט בזכותו.

להראל בז'ה על ההנחיה, הסבלנות, הכיף, המקצוענות והרמה שהציב לי. לשיבת ההסדר 'מעלות יעקב' שבה זכיתי להיות תלמיד ולעומד בראשה מו"ר הרב יהושע ויצמן על כל מה שמשקיע בנו בכלל ובפרט בחיבור זה. תודה גם לפרויקט השו"ת בו השתמשתי בחיבור זה. לרבנים ולבוגרי המסלולים ששיתפו איתי פעולה מכל הלב. לכל בעלי המאמרים, האתרים, השות"ים והספרים שעזרו לי במהלך הכתיבה. למשפחה ולחברים שהתעניינו ונתנו לי מוטיבציה ודחיפה להמשיך והיו איתי בזמנים הקשים והמאתגרים. יהי רצון מאמר זה ירווה נחת לקב"ה ויבטא את רצונו ית' באמת. יוליד אותי ואת אלו הדשים בשאלה זו למקום נכון ואמיתי.

שלכם

דויד

פרק א

החיוב לשרת בצה"ל מדין מלחמת מצווה

בפרק זה של המאמר, ננסה לבחון האם השירות הצבאי המוטל לפתחנו מוגדר מבחינה הלכתית כמלחמת מצווה, או שמא נושא הגדרה שונה. לשם כך נעמוד בתחילה על השאלה: מהי מלחמת מצווה?

א. כמה סוגים והגדרות של מלחמה קיימות

שנינו במשנה במסכת סוטה (מ"ד ב) כי ישנם אנשים הפטורים מהמלחמה –

"במה דברים אמורים (שהיו פטורים) במלחמות הרשות, אבל במלחמות מצווה הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה. אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים? במלחמות מצווה, אבל במלחמות חובה הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה."

מצאנו אם כן, שלוש הגדרות שונות: מלחמת חובה, מלחמת מצווה ומלחמת רשות. את המחלוקת המופיעה במשנה, ננתח בטבלה לשם קלות העיון.

מלחמת רשות	מלחמת מצווה	מלחמת חובה	
חתן וכלה פטורין	הכל יוצאין	הכל יוצאין ¹	רבנן
חתנוכלה פטורין ²	חתן וכלה פטורין	הכל יוצאין	ר' יהודה

¹ אע"פ שלא נאמר כלום, מקל וחומר יש להסיק כך

² ראה הערה קודמת

עיונים במצוות השירות בצה"ל

על פי הניתוח שלפנינו כפשטה של המשנה, אכן ישנן כאן ג' הגדרות, אלא שבגמרא יש מי שביאר אחרת.

"א"ר יוחנן: רשות דרבנן זו היא מצוה דרבי יהודה, מצוה דרבנן זו היא חובה דרבי יהודה".

ומפרש רש"י:

"ובאותה מלחמה שאמרו חכמים שהיא רשות ואין חתן יוצא לה, אמר נמי ר' יהודה דאין חתן יוצא לה אלא שרבי יהודה קורא אותה מצווה, ונפקא מינה לפוטרו משאר מצוות בעודו עסוק בה כדמפרש רבא ואזיל".

כלומר, על פי דברי ר' יוחנן, הטבלה תיראה כך:

מלחמת חובה (ר')	מלחמת מצווה (ר')	
יהודה / מצווה (רבנן)	יהודה/ רשות (רבנן)	
הכל יוצאין	חתן וכלה פטורין	רבנן
הכל יוצאין	חתן וכלה פטורין	ר' יהודה

ביאורו של ר' יוחנן בבבלי, מותאם למובא בתוספתא (סוטה פ"ז הלכה כד):

"ר' יהודה היה קורא למלחמת הרשות מלחמת מצוה, אבל מלחמת חובה הכל יוצא אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה".

לעומת הצגת דברי ר' יוחנן בבבלי, בירושלמי הובא כי רב חסדא תפס שישנה מחלוקת בין ר' יהודה לרבנן:

"אמר ר' יוחנן משמעות ביניהון: ר' יהודה היה קורא למלחמת הרשות מלחמת מצוה, אבל במלחמת חובה הכל יוצא אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.

אמר רב חסדא: מחלוקת ביניהון: רבנין אמרין מלחמת מצוה זו מלחמת דוד, מלחמת חובה זו מלחמת יהושע.

רבי יהודה היה קורא מלחמת רשות כגון אגן דאזלין עליהון, מלחמת חובה כגון דאתיין אינון עלינן (תלמוד ירושלמי מסכת סוטה פרק ח הלכה י).

אם נסכם את השיטות השונות יצא לנו כך:

- א. סתמא דמשנה סוטה מד ע"ב; ר' חסדא ירושלמי סוטה ח הלכה י: יש ג' סוגי מלחמה – חובה, מצווה ורשות
- ב. תוספתא סוטה פ"ז כד; ר' יוחנן בבלי סוטה שם; ר' יוחנן ירושלמי שם: יש ב' סוגי מלחמה – מצווה או רשות.

ברמב"ם מצינו כי הוא מחלק את המלחמה לשני חלקים: רשות ומצווה, היינו כמובא בבלי בשם ר' יוחנן:

במה דברים אמורים שמחזירין אנשים אלו מעורכי המלחמה במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה (רמב"ם הלכות מלכים פרק ז הלכה ד).

ב. מה הן הגדרות מלחמת מצווה ומלחמת רשות

הגמרא במסכת סוטה מגדירה לנו מהי מלחמת מצווה ומהי רשות

עיונים במצוות השירות בצה"ל

אמר רבא: מלחמות יהושע לכבש – דברי הכל חובה, מלחמות בית דוד לרווחה – דברי הכל רשות, כי פליגי – למעוטי עובדי כוכבים דלא ליתי עלייהו, מר קרי לה מצוה, ומר קרי רשות; נפקא מינה? לעוסק במצוה שפטור מן המצוה. הדרן עלך משוח מלחמה (בבלי סוטה מד ב).

רש"י במקום מפרש כי מלחמת המצווה היא כיבוש הארץ: "מלחמת מצווה – כגון כיבוש ארץ ישראל בימי יהושע", ואילו מלחמת בית דוד להרווחה, כלומר "מלחמת בית דוד שנלחם בארם צובה להוסיפה על ארץ ישראל ובשאר סביבותיה להעלות לו מנחה ומס עובר". היינו הרחבת הכיבוש להוסיף שטחים על ארץ ישראל היא קרויה מלחמת רשות. מלחמה נוספת והיא כנגד "עכו"ם דלא ליתי עלייהו" מוגדרת מלחמת רשות.

לעומת רש"י מגדיר הרמב"ם כך:

אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה, ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם, ואחר כך נלחם במלחמת הרשות והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו (מלכים ה א).

לדברי הרמב"ם אם כן, מלחמת שבעה עממים ועמלק רק היא מלחמת מצווה, וכן מלחמת עזרת ישראל מיד צר. מהיכן לרמב"ם הגדרות אלו? כנראה שהרמב"ם הסביר שמלחמת יהושע לכבוש איננה עניין לכיבוש הארץ, אלא מה שנצטווה מפורשות במלחמת עמלק או בשבעת עממין.

ג. עזרת ישראל חיד צר

אמנם לגבי עזרת ישראל מיד צר, יש לנו לעורר תמיהה. לכאורה הוא מה שהגמרא אמרה "למעוטי עכו"ם דלא ליתי עלייהו" שנקראת רשות, וא"כ מדוע קראה הרמב"ם מצווה?
ואכן בספר גופי הלכות תמה על הרמב"ם בזה בדיוק:

אמנם מה שיש לתמוה בדברי רבינו שאיך קרא לעזרת ישראל מיד צר מצווה והא רבנן קרו ליה רשות ולא מצווה והיכי מזכי שטרא לבי תרי, למלחמת עמלק קרי מצווה כרבנן ולעזרת ישראל מיד צר קרי מצווה כר' יהודה, דלרבנן לא קרי אלא רשות ולא מצווה והעוסק בה חייב מצווה. ועוד דנפיק חורבא דלרבנן כל שקורא אותה מלחמת מצווה יוצא אפי' חתן מחדרו ובעזרת ישראל מיד צר לכו"ע חוזרין מעורכי המלחמה. ועוד שרבינו עצמו כתב בפ' המשנה היפך זה וז"ל ואמנם מחלקותם בהריגת ההורגים אותם ולהחלישם עד שלא יהרגו ישראל ולא ילחמו תנא קמא קורא ליה רשות ואחר שכאן מנה מלחמת עמלק מצווה כת"ק איך קרא מלחמת אויבים מצווה והא רבנן קרו ליה רשות דכפי זה עוסק בה חייב באחרת. וכבר חשבתי לומר דאיכא תרי גווני עזרת ישראל מיד צר, ההיא דגמרא דקרו רבנן רשות מיירי דלא באו עדיין אלא שהם מתפחדים שמא יבואו הגוים וזה שאמרו דלא ליתו גוים עלייהו אבל עדיין לא באו והא קרו רבנן רשות, אבל אם באו כבר להלחם קרו רבנן מצווה ובהא מיירי הרמב"ם ז"ל שכן כתב בעזרת גוים שבאו עליהם שכבר באו. וזה דוחק דהא איכא תרתי חלוקות בעזרת גוים ואיכא חלוקא דכולי עלמא מודו דאינו רשות אמאי משתמיט רבא מלהזכירה ונדי לחלוקת לרווחא (גופי הלכות, מלכים ה א).

כלומר, החלוקה בדברי הרמב"ם היא בין כשבאים הגוים עלינו שאז היא מצווה – לעזרת ישראל מיד צר; לבין כשאנו באים עליהם שאז היא מלחמת הרשות. ונדמה שראיה יש לדברים אלו מדברי הירושלמי:

עיונים במצוות השירות בצה"ל

רבי יהודה היה קורא מלחמת רשות כגון אנן דאזלין עליהון, מלחמת חובה כגון דאתיין אינון עלינן (תלמוד ירושלמי מסכת סוטה פרק ח הלכה י).¹

אולם רש"י והרע"ב (רע"ב על מסכת סוטה פרק ח' משנה ז') פוסקים שמלחמת ישראל מיד צר היא מלחמת רשות:
לפירוש הרע"ב במקרה של עזרת ישראל מיד צר, "לשיטת הבבלי זו אינה מלחמת מצווה":

"לא נחלקו ת"ק ורבי יהודה אלא במלחמה שנלחמים ישראל עם אויביהם כדי שלא יתגברו עליהם ויצרו להם. ת"ק קרי לה מלחמת רשות וסובר שאין אדם רשאי להתבטל מן המצווה כדי להילחם במלחמה כזו. ור' יהודה סבר שגם זו מלחמת מצווה, מאחר שהוא להושיע את ישראל מיד שונאיהם, והעוסק במצווה פטור מן המצווה. ואין הלכה כר' יהודה (רע"ב על מסכת סוטה פרק ח' משנה ז')."

כך לכאורה גם מובן מרש"י:

במלחמת הרשות – כל מלחמה קרי רשות לבד ממלחמת יהושע, שהיתה לכבוש את ארץ ישראל (רש"י סנהדרין ב א).

נראה אם כן שזוהי מחלוקת האם במלחמת עזרת ישראל מיד צר כלומר מתו שהגויים נלחמים בנו, זוהי מצווה.
אלא שמטענת השיירי קרבן (מסכת סוטה פרק ח הלכה י) משמע שקשה לומר שעזרה לכלל ישראל לעניין מלחמה על פיקוח נפשות, לא יחשב כמלחמת מצווה:

"מי איכא למ"ד דעזרת ישראל מיד צר שבא עליהם לאו מצוה היא דהא אפי' ביחיד הנרדף איכא עשה ול"ת להצילו כדכתב לא תעמוד על דם רעד

וכתיב והשבותו לו זו אבדת נפש וכן מבואר בסוגיין. והא דאמר בבבלי למעוטי עכו"ם דלא ליתי עלייהו. אין הפירוש כמו שהבין הרב בכנה"ג דהיינו להצילם מיד צר שבא עליהם אלא הפי' שעושה מלחמה עם שכניו שיש לחוש שברוב הימים יעשו עמהם מלחמה לכך עושה מלחמה עכשיו עמהם למעטם שלא יהיה בהם כח לבא על ישראל וזה מבואר מאוד בלשון הש"ס בבלי והדברים ברורים באין גימגום:"

מדברי השיירי קורבן, אנו למדים שמלחמה שהיא לעזור מיד צר שאין ברירה, זה לכולי עלמא מלחמת מצווה.
מפני הציווי של 'לא תעמוד על דם רעיד' (ויקרא י"ט ט"ז) 'זהשבותו לו' – השבת אבדת הנפש (דברים כב ב). על כך גם רבנן לא יחלקו.

ואכן לימינו פוסק הרב אלישיב זצ"ל (תשובה לרב שילת בחוברת "באורין דאשא" שיצאה אחרי מלחמת יום הכפורים), שהסכנה הקיומית של מדינת ישראל מאויביה מגדירה את המציאות כמלחמת מצווה.

ד. מלחמת מנע

לאור זאת אפשר להגדיר את השירות הצבאי לכל הדעות כמלחמת מצווה. כל המחלוקת היא לגבי מלחמת מנע, כלומר פתיחה במלחמה משום חשש עתידי, אך מציאות שעומדת מול פנינו ומסכנת את חיינו, דורש השיירי קורבן כפי שראינו לעיל, שכל אופן תחשב כמלחמת מצווה³

³ אכן, לגבי דברי רש"י שהזכרנו, כתב הרב ישראלי שדבריו נראים תמוהים שהרי מצינו שהיו עוד מלחמות מצווה גם בתורה כמו מלחמת עמלק ומלחמת מדיין. עוד קשה הרי לית מאן דפליג שי"עזרת ישראל מיד צר "היא מלחמת מצווה, וכיצד קובע רש"י בפסקנות כי רק מלחמת יהושע לכיבוש הארץ היא מלחמת מצווה? (עמוד הימיני סימן יד סע' ה).

עיונים במצוות השירות בצה"ל

המאירי (סוטה תחילת פרק שמיני) קובע להלכה כרבנן כלומר שזו מצווה – "ומלחמה עם כל צר הבא עליהם להשחית נחלתם". והרמב"ם (פירוש המשניות לסוטה פרק ח' משנה ו') – גם קובע להלכה כרבנן, אך נראה לדבריו שזו רשות. עם זאת, הרב חיים פרדס (במאמרו מלחמת מצוה ומלחמת רשות. תורה שבע"פ ע"מ מ"ט) מוכיח שככל הנראה הרמב"ם חזר בו ממה שפירש בפירושו למשנה, ותיקן כמו שאמר המאירי: "ואזי כאשר יוצאים ישראל למלחמת מניעה כנגדם, הרי זו מלחמת מצווה של ממש, לשיטת הרמב"ם".

נוסף לכך, הביא המשנה ברורה (ס"ק ט"ו) בשם האור זרוע בעניין חילול שבת בהכנות לקראת מלחמה נגד אויבים – "הקול יוצא שרוצים לבוא, אף על פי שלא באו עדיין" – כלומר גם שאפילו לא באו עדיין אלא שמעו שרוצים לבוא, מחללים על זה את השבת.

וכך פסק השו"ע:

"כותים שצרו על עיירות ישראל, אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהם את השבת, באו על עסקי נפשות ואפילו סתם יוצאים עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת. ובעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש מחללין עליהם את השבת" (שו"ע או"ח שכט ו).

והרמ"א מוסיף בשם האור זרוע:

"ואפילו לא באו אלא רוצים לבוא".

ובכלל, גם מהמשפט המפורסם של חז"ל "אם בא להרגך השכם להורגו" (בבלי, מסכת סנהדרין – דף עב, עמוד א – פירוש לשמות כב, פסוק א). אנו למדים על כך שמצווה לעשות מלחמת מנע. מכל זאת, נראה באופן פשוט שגם מלחמת מנע בשעה שהם רוצים לבוא, היא כמלחמת מצוה.

ה. שיטת הרמב"ן לגבי מלחמה לכיבוש הארץ וההלכה

בזה

ההבדל בין רש"י לרמב"ם לגבינו הוא ברור. מבחינת מלחמת כיבוש הארץ, לדברי הרמב"ם לכאורה אין זה ברור שיש בידנו ציווי. מאידך לדברי רש"י אף זאת קרויה מלחמת מצווה. אמנם מצאנו מי מהראשונים שסבר כדברי רש"י. כך כתב הרמב"ן בשכחת העשין ד:

מצוה רביעית שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות או לשממה. והוא אמרו להם (מסעי לג ורמב"ן שם) והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ... וזו היא שהחכמים קורין אותה (סוטה פ"ח מ"ו) מלחמת מצוה. וכך אמרו בגמרא סוטה (מד ב) אמר רב יהודה מלחמת יהושע לכבש דברי הכל חובה מלחמת דוד להרווחה דברי הכל רשות. ולשון ספרי (שופטי' יז יד) וירשתה וישבת בה בזכות שתירש תשב. (השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין מצוה ד).

הנה מפורשות כותב הרמב"ן כי מלחמת כיבוש הארץ היא המצווה. אמנם הרמב"ן גם יוצא כנגד פסקו של הרמב"ם שסובר שהכוונה דווקא למצווה זו העממין ועמלק:

ואל תשתבש ותאמר כי המצוה הזאת היא המצוה במלחמת שבע' עממים שנצטוו לאבדם שנ' (ס"פ שופטי') החרם תחרימם. אין הדבר כן. שאנו נצטוינו להרוג האומות ההם בהלחמם עמנו ואם רצו להשלים נשלים עמהם ונעזבם בתנאים ידועים אבל הארץ לא נניח אותה בידם

עיונים במצוות השירות בצה"ל

ולא ביד זולתם מן האומות בדור מן הדורות. וכן אם ברחו האומות ההם מפנינו והלכו להם, כמאמרם (דב"ר שופטי') הגרגשי פנה והלך לו, ונתן להם הקדוש ברוך הוא ארץ טובה כארצם זו אפריקי, נצטוינו אנחנו לבוא בארץ ולכבוש המדינות ולהושיב בה שבטינו.

נראה באופן פשוט כי הסיבה שהרמב"ם חולק על הרמב"ן, תלויה בכך שלדעת הרמב"ם אין כיבוש הארץ מצווה עצמית וממילא אין המלחמה על כיבושה, מלחמת מצווה. ובספר מגילת אסתר על שיכחת העשין ד שהשיג על מה שכתב הרמב"ן שיש מצווה לכיבוש הארץ גם בימינו; כתב שלדעת הרמב"ם זו אינה מצווה בימינו. ואיך שלא יהיה, בפתחי תשובה על שולחן ערוך חלק אבן העזר (סימן עה ס"ק ו) מביא את דברי המעיל צדקה שהלכה כדברי הרמב"ן שישנה מצווה גם בזמן הזה לכיבוש הארץ, וממילא ניתן להבין שכך הוא גם הדין במלחמה לכיבוש הארץ שהיא תהיה מצווה (ע"י כ"ע תורה שבע"פ מג תשס"ב נב-סב, מצוות מלחמה וכיבוש בזמן הזה, הרב שאר ישוב כהן).

ו. מה דין שירות בצה"ל כיום

ע"פ כל האמור לעיל, מאחר והשירות הצבאי בצה"ל מחזיק בידו גם דין כיבוש הארץ והחזקתה וגם עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם, הרי שבין לרמב"ם ובין לרמב"ן, הלוחם בה מקיים מצוות מלחמה, וחייב לצאת אליה אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה, כפי שכותב הרמב"ם:

ואחר שחוזרין כל החוזרין מעורכי המלחמה, מתקנין את המערכות, ופוקדים שרי צבאות בראש העם, ומעמידין מאחור כל מערכה ומערכה שוטרים חזקים ועזים, וכשילין של ברזל בידיהם, הרוצה לחזור מן המלחמה הרשות בידן לחתוך את שוקו, שתחלת נפילה ניסה, במה דברים אמורים שמחזירין אנשים אלו מעורכי המלחמה במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה (רמב"ם מלכים ז, ד).

ז. האם יש למחשלה את הסמכות לקבוע מלחמת מצווה?

שאלה זו ניתן ללמוד מדברי הרמב"ם הל' מלכים ד י'. לפי הרמב"ם בהלכות מלכים ד י' הסמכות להוציא למלחמה היא של מלך. הרמב"ן בהוספה לספר המצוות סיום ההשגות מצוות עשה ד', כתב שמצווה על המלך או השופט או מי שהעם ברשותו להוציא למלחמה. האברבנאל (דברים פרק כ' והקדמה לספר שופטים) וגם הרב צבי יהודה קוק ציינו למאירי בסנהדרין נ"ב ב, ועוד רבים קבעו שיש לממשלה סמכות להוציא למלחמת עזרת ישראל מיד צר – על סמך דברי מרן הראי"ה שו"ת משפט כהן (הלכות מלכים עמוד של"ז):

"כשמתמנה מנהיג האומה לכל צרכיה בסגנון מלכותי על פי דעת הכלל ודעת בית דין, ודאי עומד הוא במקום מלך לעניין משפטי המלוכה הנוגעים לכלל".

במלחמת חשמונאים יהודה שחרר הרבה אנשים כגון מי שנשא אישה, נטע כרם.. נראה הדבר תמוה לנוכח כל מה שראינו, שאז בוודאי שהייתה מלחמת מצווה. הרב שלמה אבינר מסביר שלמעשה יהודה לא גייס אלא הם באו בהתנדבות, ואולי יותר טוב שהם לא באו כי החיילים האלו כנראה לא התכוונו להילחם בכל, וזה כוחם ומציאות שכוזו יכולה להכריע מלחמה⁴ 5.

⁴ במהלך הבחירה במקורות לא נדרשתי להאריך בדיונים על החובה מהמציאות ללכת לצבא וכן לא על הדעות הפטורות לגמרי מהצבא, (כגון לומדי התורה כשבט לוי, רבנן לא צריכי נטירותא) מהסיבה הפשוטה שרבנים גדולים דיברו על נושאים אלו, וכן שברור לי לפחות שלי אין פטור מכך

⁵ מקורות נוספים להרחבה – צבא וישיבה, הרב אליעזר חיים שנוולד; צבא ה', הרב גבריאל אלקובי; זאת תורת ההסדר, הרב ליכטנשטיין.

פוק ב

האם יש קידוש ה' בשירות הצבאי?

בפרק זה נרצה לעמוד על בירור משמעותי לעצם ההחלטה בהליכה למסגרת צבאית או ישיבתית: האם יש ערך מוסף לשירות צבאי מלבד מלחמת המצווה? האם יש גם קידוש ה' בעצם השירות הצבאי?

א. מצוות קידוש ה' דווקא בחסירה לחיתה או גם בקיום מצוות בחיים?

השאלה שאנו שואלים את עצמנו במצוות קידוש ה' ביחס להליכה לצבא היא: האם יש בעצם ההליכה לצבא קיום מצוות קידוש ה' יתר על פני שאר מצוות או לא?

שאלה זו לכאורה תלויה בשאלה אחרת: האם קידוש ה' מתקיים רק במסירות הנפש להריגה על קיום מצוות ה' – וממלא ישנו יתרון דווקא בהליכה לצבא כמקדם למסירות נפש העלול להגיע להריגה; או שמא מצוות קידוש ה', מתקיימת גם בחיים אפילו האזרחיים מתוך מסירות על קיום המצוות?⁶ הרב גורן בספר תורת המועדים עמ' 218 ואילך דן בסוגיא זו. בדבריו הוא מביא מדברי ספר החינוך מצווה רצו, בה לכאורה מובן שדווקא על ידי מיתה מתקיימת מצוות קידוש ה':

"שנצטוינו לקדש את השם, שנאמר [ויקרא כ"ב, ל"ב] ונקדשתי בתוך בני ישראל, כלומר שנמסור נפשינו למות על קיום מצוות הדת".

ואמנם בתחילת הלכות קידוש ה', כותב הרמב"ם את ההלכה הידועה אודות מצוות מסירות הנפש עבור קיום המצוות בזמנים שונים (יסודי התורה ה א):

⁶ עי' גם במה שכתב מו"ר רה"י במצווה ברה מצווה ט.

"כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומוזהרין שלא לחללו שנאמר ולא תחללו את שם קדשי, כיצד כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגו יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו".

ואכן גם מקור זה אומנם מדבר על מצוות קידוש ה', על ידי מסירה להריגה. עם זאת, כתב הרב גורן בהמשך דבריו, כי בהלכה מאוחרת יותר, מוסיף הרמב"ם (שם, שם, יא) כי לא רק במסירות נפש עד כדי סכנת מיתה מתקיימת מצוות קידוש ה', אלא גם בעשיית מצוות המגדילה את שם ה' בעולם ומעוררת רצון לחיקוי המעשים הטובים שעשה האדם:

"ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות...הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין, וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות ונעלב מהם ואינו עולבם, מכבד להן ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן, ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין, והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם, עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו הרי זה קידש את השם ועליו הכתוב אומר "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר." (י' ישעיהו מט, ג')

דברי הרמב"ם מבוססים על יסוד דברי הגמרא (יומא פו א) המבארת כי חילול ה' ולהפך, קידוש ה' תלויים בהשפעת מעשי האדם על הסובב:

עיונים במצוות השירות בצה"ל

"היכי דמי חילול השם? אמר רב: כגון אנא. אי שקילנא בישראל מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר. אמר אביי: לא שנו אלא באתרא דלא תבעי, אבל באתרא דתבעי – לית לן בה. אמר רבינא: ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא. אביי כדשקיל בישראל מתרי שותפי יהיב זוזא להאי זוזא להאי, והדר מקרב להו גבי הדדי, ועביד חושבנא. רבי יוחנן אמר: כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. יצחק דבי רבי ינאי אמר: כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו (היינו חילול השם) [היכי דמי] אמר רב נחמן בר יצחק: כגון דקא אמרי אינשי שרא ליה מריה לפלניא. אביי אמר: כדתניא, "ואהבת את ה' אלהיך" – שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו – אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה – ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר " ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בדך אתפאר". אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו – אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה – ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו! ועליו הכתוב אומר " באמר להם עם ה' אלה ומארכו יצאו".

מהמקובץ עולה מפורשות, כי מצוות קידוש ה' מתקיימת בכל אופן של קיום מצוות שיש בו מסירות מיוחדת הראויה לציון, בין אם הדבר קורה בחיים ובין אם הדבר קורה מתוך מסירות נפש למיתה.

ב. האם ישנה עדיפות במצוות קידוש ה', בחסירה לחיתה?

השאלה הנוספת היא: גם אם נאמר שיש מצוות קידוש ה' בקיום מצוות בחיים, האם יש מעלה יתירה במצוות קידוש ה' מתוך סכנה יותר מאשר בקיום מצווה

שאינן בה סכנה? שאלה זו יש בה נפקות לעניין שירות צבאי במסגרות קרביות העוסקות בפועל בדברים שיש בהם סכנה יתירה. לכאורה ישנו מקום לומר כי ישנה עדיפות דווקא למצווה המקיימת מצוות קידוש ה' כשאין על האדם סכנת חיים. חז"ל הרי דרשו "וחי בהם ולא שימות בהם". וכך כתב הרמב"ם (הלכות שבת פרק ב הלכה ג):

"ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר +ויקרא י"ח+ אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם".

מובן, כי מגמת התורה כולה היא קיום מתוך חיים, רחמים חסד ושלוש. והיינו שקיום מסירות נפש מחיים לכאורה גבוהה יותר. כך גם אפשר היה להסביר מדוע למרות הבטחת המלאך המגיד לר' יוסף קארו למות על קידוש ה' כר' שלמה מלכו הי"ד, חי ר' יוסף קארו עד שעלה למיטתו. אם נבאר כי ישנה עדיפות למסירות נפש מתוך חיים ולא מתוך מיתה, הרי שאין כאן הבטחת שווא, אלא אדרבה קיום הבטחה באופן יותר נעלה. ניתן אולי לומר כי נחלקו בזה הרמב"ם ובעלי התוספות. לדעת הרמב"ם בפ"ה מהל' יסודי התורה הל' ד אדם שרשאי לעבור ולא להיהרג, אינו רשאי להיהרג ואפילו יהיה זה לשם שמים. אדם שכזה מתחייב בנפשו:

"כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו"

אמנם לדעת התוספות לא כן הוא:

"ונחלקו עליו רבותינו בעלי התוספות ואמרו שאם החמיר על עצמו והניח עצמו להריגה נקרא קדוש" (מגדל עוז שם)

עיונים במצוות השירות בצה"ל

נראה לומר כי יסוד מחלוקתם של הרמב"ם והתוספות הוא בהגדרת קידוש ה'. לדעת הרמב"ם קידוש ה' הוא פירסום שמו של הקב"ה בעולם. וזה בעשיית מצוותיו אפילו עד כדי מוכנות להריגה, אך אם יכול לקדש שמו בחיים הרי שיש בזה אפילו עדיפות.

לעומת זאת, לדברי התוספות אפשר שנושא קידוש ה' איננו הפרסום של שמו, אלא המחויבות והשיעבוד לקב"ה ואפילו כל אדם כלפי עצמו. ממילא יש מקום לומר שיש חומרה בזה שאדם ימסור את נפשו אפילו אם הוא יכול להינצל, כי בזה הוא מראה שהוא משועבד לקב"ה בכל צורה.

מכל מקום, נראה שבשקלול דברי הרמב"ם עם דברי התוספות, אכן ישנה נטייה לומר כי מצווה שיש בה אפשרות של מסירות נפש גופנית, יש בה מימד שעל כל פנים לדעת התוספות כולל קידוש ה', יתר על פני קיום מצווה שאין בה סיכון שכזה.

פוק ג

מצוות וערך לימוד התורה בפני עצמה וביחס למצוות המלחמה

בפרק זה נעסוק במצוות לימוד התורה וחשיבותה, על מנת שנוכל להקביל את הערכים – לימוד תורה אל מול שירות צבאי. נלמד על לימוד התורה כערך בפני עצמו וכן על חשיבות לימוד התורה כמסייע לניצחון ישראל במלחמותיהם.

א. התורה תכלית וקיום העולם

תכלית העולם היא שישראל יעסקו בתורה, כדברי רש"י בבראשית (א, א):

בראשית ברא – אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל בשביל התורה שנקראת (משלי ח כב) ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ב ג) ראשית תבואתו. ואם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו: בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלהים יהי אור.

ר' חיים מוולאז'ין מרחיב בספרו נפש החיים אודות החשיבות הקריטית ללימוד התורה, ומבאר את הדברים שמופיעים בקצרה ברש"י:

ועל ידי עסק התורה"ק. נשלם כוונתו יתב' בבריאה שהיה רק בשביל התורה שיעסקו בה ישראל. כמאמרם ז"ל בראשית בשביל התורה כו' ובשביל ישראל כו' ובשביל משה כו' שהוא הסרסור בקבלת התורה. וכביכול הוא ית' שמח במעשיו בעולמו ובריותיו שמעלים חן לפניו ית' כשעה ראשונה בעת הבריאה. כמו שקיחה הוא ית' בעצמו כביכול. כמ"ש ברבה בראשית פ"ט למלך שבנה פלטרין ראה אותה וערב' לו אמר פלטרין

עיונים במצוות השירות בצה"ל

פלטין הלואי תהא מעלה חן כו'. כד אמר הקב"ה לעולמו. עולמי עולמי הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה זו. וכן נאמר בשבח התורה אילת אהבים ויעלת חן (נפה"ח ד, יג).

ולא עוד, אלא שקיום העולם כולו תלוי בלימוד התורה, כפי שמתבאר מדברי המדרש המפורסמים (תנחומא, בראשית א):

"ותניא אר"ש בן לקיש למה נאמר במעשה בראשית יום אחד יום שני יום שלישי יום רביעי יום חמישי, יום הששי ה"א יתירה למה? שהרי בכלן לא נאמר אלא יום אחד יום שני וכן לכולם? מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה שיש בה ה' ספרים מוטב, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו".

מכאן אנו רואים שלולא לימוד התורה העולם אינו יכול להתקיים. אם כן מובן כי כל אדם שלומד ועוסק בה, כביכול מקיים את כל העולם כדברי הזוהר (תרומה קסא ע"א ע"פ פי' הסולם):

"כיון שנברא העולם כל דבר ודבר לא היה מתקיים עד שעלה ברצון לברוא האדם, שיהיה עוסק בתורה, ובשבילה נתקיים העולם. עתה, כל מי שמתכל בתורה ועוסק בה, כביכול, הוא מקיים כל העולם. הקדוש ברוך הוא הסתכל בתורה וברא את העולם, אדם מסתכל בתורה ומקיים העולם, נמצא שהמעשה והקיום של כל העולם הוא התורה. משום זה, אשרי האדם העוסק בתורה, כי הוא מקיים את העולם".

יתרה מזו, בפעולת לימוד התורה האדם מקיים את העולם ובכך נדמה הוא לקונו שברא את העולם. כך מבין בעל נפש החיים (ד, יג) שאף הוא מביא את דברי הזוהר:

ובזוהר צו ל"ה א' פתח ר"א ואמר ואשים דברי בפיך כו' תנינן כל בר נש דאשתדל במלי דאורייתא ושפוותיה מרחשן אורייתא כו'. ולא עוד אלא דהוא מקיים עלמא וקב"ה חדי עמיה כאלו ההוא יומא נטע שמיא וארעא

הה"ד לנטוע שמים וליסוד ארץ. ובפ' תרומה קנ"ה ב' פתח ר"א ואמר עת לעשות לה' הפרו תורתך כו' בכל זמנא דאורייתא מתקיימא בעלמא ובני נשא משתדלין בה. כביכול קב"ה חדי בעובדוי ידוי וחדוי בעלמיו כולהו. ושמיא וארעא קיימי בקיומיהו. ולא עוד אלא קב"ה כניש כל פמליא דיליה ואמר לון חמו עמא קדישא דאית לי בארעא דאורייתא מתעטרא בגיניהון כו'. ואינון כד חמו חדוה דמאריהון בעמי' מיד פתחי ואמרי ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ.

מכאן אנו רואים שהמצווה החשובה ביותר היא מצוות תלמוד תורה. כפי שאמרו לנו רבנן שהיא שקולה כנגד כל שאר המצוות. (פאה א, א). וכבר המשיל שלמה המלך את התורה למה שאין דבר השווה לה:

יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים וְכֹל־חֲפָצֶיךָ לֹא יִשׁוּוּ-בָּהּ (משלי ג, טו).

ב. חיוב הלימוד בתורה

על כל אחד ואחד ישנו חיוב ללמוד את התורה. כך מופיעים הדברים במקרא ובנביאים:

"וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֵת הַחֻקִּים וְאֵת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וְלִמְדֶתֶם אֹתָם וְשִׁמְרֶתֶם לַעֲשׂוֹתָם." (דברים ה', א').

"וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ." (דברים י"א, י"ט).

עיונים במצוות השירות בצה"ל

"לֹא יִמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיֶּךָ וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לְעֲשׂוֹת כְּכֹל הַכְּתוּב בּוּ כִּי אַז תִּצְלִיחַ אֶת דְּרָכְךָ וְאַז תִּשְׁכַּל". (יהושע א', ח')

וכך פוסקים הרמב"ם, הטור והשו"ע (יו"ד רמו, א). הנה לשון הרמב"ם (הל' ת"ת א, ח):

כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה.

ועוד כתב בספר המצוות (עשה יא):

"שציוונו ללמוד חכמת התורה וללמדה, וזהו שנקרא תלמוד תורה. והוא שאמרו 'ושיננתם לבניך', לשון ספרי: 'אלו תלמידך', וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים, שנאמר: 'ויצאו בני הנביאים', ושם נאמר: 'ושננתם' – 'שיהיו מחודדים בתוך פיד, כשאדם שואלך דבר לא תהא מגמגם לו, אלא אמור לו מיד'. וכבר נכפל הציווי הזה פעמים: 'ולמדתם', 'ועשיתם', 'למען ילמדו', וכבר התפזר הזירוז על מצוה זו ולשקוד בה תמיד במקומות הרבה מן התלמוד"

ג. בחירת הדרך הנכונה דווקא על ידי לימוד התורה

כבר אמרה תורה:

"החיים והמות נתתי לפניך, הברכה והקללה, ובחרת בחיים למען תחיה את זרעך" (דברים ל', י"ט).

אנו למדים, כי מלבד החיוב ללמוד תורה, יש צורך לאדם ללמוד תורה משום שיש לו צורך לדעת לבחור. אדם הרוצה לחיות בצורה הטובה והנכונה ביותר, אדם הרוצה לעשות את רצון ה', צריך ללמוד תורה. כך הם דברי הגמרא בקידושין (ל, ב):

”ת”ר ושמתם סם תם נמשלה תורה כסם חיים משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שהרטיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתייה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי כך הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר הלא אם תטיב שאת ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנא’ לפתח חטאת רובץ ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בך שנאמר ואליד תשוקתו ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר ואתה תמשל בו”

לסיכום ראינו שללימוד תורה יש ערך גדול בפני עצמו, משום שזהו תכלית העולם ומה שמקיים את כולנו, אך למעשה הלימוד גם מנתב את הדרך הנכונה בלחיים. ומשום כך מתבאר החיוב שבהקפדה על לימוד התורה.

ד. חשיבות לימוד התורה בשביל החלחמה

מלבד החשיבות העצמית ללימוד התורה, אנו רואים מהמקורות גם את החשיבות שבלמוד התורה בשביל ניצחון המלחמה. כך אפשר לראות בפרשת בחוקותי:

(ג) אִם-בְּחֻקֹּתַי תֵּלְכוּ וְאֶת-מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם:

עיונים במצוות השירות בצה"ל

(ו) וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ וּשְׂכֵבְתֶם וְאִיו מִחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רְעָה מִן־הָאָרֶץ
וְחָרַב לֹא־תֵעָבֵר בְּאֶרְצְכֶם:
(ז) וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֵיבֵיכֶם וְנָפְלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרָב: (ויקרא פרק כו פסוק ג)

ופירש רש"י על אתר:

(ג) אם בחקתי תלכו – יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו, הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה:
ואת מצותי תשמרו – הוּ עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים, כמו שנאמר (דברים ה א) ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם:
..וחרב לא תעבר בארצכם – אין צריך לומר שלא יבאו למלחמה, אלא אפילו לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה:

אנו רואים מהנאמר בפסוקים ומפירושו של רש"י, שהקב"ה אומר לנו שבזכות לימוד התורה לא יהיו מלחמות.
וכן לאורך התנ"ך, כשהעם עובדים את ה', שומרים את מצוותיו ורוח ה' שורה בעם, ה' עושה ניסים ובני ישראל מנצחים במלחמה. כך היה לדוגמא במלחמת מדיין. (ראה בשופטים ז – ח ושמואל א' יב, יא)
גם לאורך התלמוד נזכר כמה פעמים החשיבות של לימוד התורה לצורך חוזק ישראל:

במסכת ראש השנה (ג, ח):

"וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך שכל זמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדו את ליבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו, היו נופלים."

וכך אומרת הגמ' סנהדרין (מט ע"א):

"אם לא יואב שהיה לומד תורה, לא היה עושה דוד מלחמה. אם לא היה דוד לומד תורה לא היה יואב הולך למלחמה. 12 אלף ראשי גייסות".

כל לוחם מנצח בזכות שיש אחד שלומד לזכותו. חובה שיהיו תלמידי חכמים בשביל לצאת למלחמה.
לפיכך ברור כי הסיבה היחידה שאנחנו יכולים להיות במדינה שלנו בשלום ללא מלחמות, זה בזכות לימוד התורה.

וכן במסכת מכות (י,א) :

א"ר יהושע בן לוי, מאי דכתיב: עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם? מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלם שהיו עוסקים בתורה.

וברש"י שם:

עומדות היו רגלינו – במלחמה בכל מקום בשביל שעריך ירושלם שעוסקין בהם בתורה. (מכות י' יא)

הגמרא בבבא בתרא (קכג ע"א) מביאה את הפסוק "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" ומפרשת:

וכי בחרבו ובקשתו לקח והלא כבר נאמר "כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני" אלא חרבי זו תפלה קשתי זו בקשה

כך גם תרגם אונקלוס על הפסוק "בצלותי ובבעותי" משמע מכאן שהכוח שמביא להכריע מלחמות הוא מאיתו ית' ועל ידי לימוד התורה, ולשם כך צריך ללמוד ולהתפלל.
הרב אליעזר מלמד במאמרו "האם תלמידי ישיבה צריכים להתגייס?" מוסיף על זה אפילו יותר:

עיונים בחצות השירות בצה"ל

"זוהו שאמרו חכמים (מגילה טז, ב): "גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות", מפני שהצלת נפשות נוגעת להצלה עכשווית של הגוף, ואילו תלמוד תורה מחיה את הנפש והגוף של האומה הישראלית לטווח ארוך".

ה. לימוד התורה, בשביל חיזוק רוח העם - מורל

נראה שהיום עיקר החוסר שיש לנו, הוא חסרון באחדות העם. מכך מושפע גם מורל החיילים. כמו כן אפשר לראות מהמקורות שהשפעת אחדות העם יש בה משום עניין "סגולי": הקב"ה עוזר יותר כשיש אחדות בעם, כנאמר בפירוש בירושלמי מסכת פאה (א, א):

"דורו של אחאב עובדי ע"ז היו וע"י שלא היה להן דילטורין (לשון הרע) היו יורדים למלחמה ונוצחין".

כך יוצא שכשיש אחדות ואהבה בעם, זהו החלק החשוב ביותר לשם הנצחון.

הרב קוק מראה שלימוד התורה ואחדות העם הינם דברים קשורים. כאשר אדם לומד תורה לשמה הוא מחזק ומעשיר את כנסת ישראל:

"אֶחָד מֵהַדְרָכִים שֶׁל עֵסֶק הַתּוֹרָה לְשִׁמָּה הוּא, לְהַעֲשִׂיר אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בְּכַחוֹת רוּחָנִיִּים גְּדוֹלִים, וְכָל מִה שֶׁמִּתְרַבֶּה אֹר הַתּוֹרָה, וְעַמָּה חַבְתָּה וְכַבּוּדָהּ, בְּלֵב אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הִרִי הַכַּח הַיְסוּדִי שֶׁל הָאֲמָה מִתְחַזֵּק וּמִתְאַמֵּץ.. "אורות התשובה (ב, ד)

נוסף על כן הרב אומר: כשאדם לומד, אפילו יחיד, הוא משפיע ישירות על רוח העם ועל כוחו של העם. כך גם הפוך הרוע שמגיע לישראל, מקורם משכחת התורה ורפיון ידיים ממנה. כדברי הרב באורות התורה (ב, ה):

"כְּשֶׁלּוֹמְדִים תּוֹרָה לְשִׁמָּה עוֹשִׂים חֶסֶד עִם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. הֵיא כִּיצַד, רוּחַ הָאֱמָה מִתְחַזֵּק עַל יְדֵי מַה שֶּׁבְּנִיָּה מִתְפַּרְנְסִים בְּפִרְנֶסְתָּם הַרוּחָנִית מִפְּרִי רוּחָהּ, וְהַתּוֹרָה כִּלְהָא מְלֵאָה רוּחַ יִשְׂרָאֵל, וְכֵל יַחֲדֵי הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הוּא מְגַלֵּה כַח חַיִּים חֲדָשׁ בְּנִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַמְּזוּן הַנִּשְׁמָתִי שֶׁהוּא מְקַבֵּל מִהַתּוֹרָה. וְכֵל מַה שֶּׁהַתְּלֻמוֹד יוֹתֵר מוֹאָר וּמְכַתֵּר יוֹתֵר בְּדַעַה רְחֵבָה וּבִשְׂכָל טוֹב, וְכֵל מַה שֶּׁמִּתּוֹסֶפֶת בּוֹ יוֹתֵר נְדִיבוּת לֵבָב וְטְהָרַת נַפְשׁ, כֵּן כַח חַיִּים הַיִּשְׂרָאֵלִיִּים הוֹלֵךְ וּמִתְגַּלֵּה עַל יְדוֹ וְנוֹתֵן לְהָאֱמָה כַח וְשִׁמְחַת חַיִּים לְהַתְעוֹדֵד לְקוּם. וְכֵל הַרְפִּיּוֹנוֹת שֶׁבָּאִים לְעוֹלָם בְּרוּחַ יִשְׂרָאֵל, מְקוֹרָם הוּא שְׂכַחַת הַתּוֹרָה וְרִפְיוֹן יְדֵים מִן הַתּוֹרָה".

הרב מביא באגרת שא, שכל ההויה החומרית והרוחנית קשורה. בכך שאדם מוסיף תורה, חכמה, מצוות ועבודת המידות זה משפיע על כל המציאות. כך שאדם שלומד בישיבה בהחלט משפיע על התחוללות המלחמה, והצלחת החיילים:

"זֶה הַצִּיּוֹר בֵּא ע"י הַהִבְנָה שֶׁל הָאֲחָדוֹת הַרוּחָנִית, דַּהֲיֵינוּ לְהַשְׁכִּיל שְׂאוֹר הַנִּשְׁמָה שֶׁל כָּל יַחֲדֵי הוּא מְקוֹשֵׁר עִם הַנִּשְׁמָה הַכִּלְלִית שֶׁל כָּל הַהוּיָה כּוֹלָה, שִׁמְמָה שׂוֹאֵב כָּל הַיְקוּם לְכָל פְּרִטְיוֹ אֶת אֹר הַשְּׁלֵמָתוֹ, וּבִידֵינוּ הוּא לְהוֹסִיף אֹר בְּנִשְׁמָה שֶׁלְנוּ ע"י הַתּוֹרָה, הַחֲכָמָה, הַמִּצְוֹת, הָעֲבוּדָה, וְהַמְדוֹת הַטּוֹבוֹת, בְּכָל עֵת וְרַגַע, וּבְכָל רַגַע שְׁאֵנוּ מוֹסִיפִים אֹר בְּנִשְׁמָתֵנוּ אִם רַק נִשִּׁים דַּעַתְנוּ שֶׁלֹּא עַל עֲצֻמָּנוּ בְּלִבְד אֲנַחְנוּ חִשִּׁים כ"א עַל כָּל הַהוּיָה, כִּי "כָּל פֶּעַל ד' לְמַעַנְהוּ" מוֹסִיפִים אֲנוּ הַשְּׁלֵמָה וְחַיִּים בְּכָל... שְׁכָל הַהוּיָה הַחֲמַרִּית וְהַרוּחָנִית קִשׁוּרָה בַּה כְּקִשֵׁר הָעַנְפִּים בְּגַזַע וְשׁוֹרֵשׁ".

עיונים במצוות השירות בצה"ל

נראה אם כן שיש לתלמידי ישיבה השפעה ניכרת על מצב האומה ומזה לבטחון המדינה והצלחתה, הן מהצד הבטחוני והסגולי מהקב"ה. והן מצד רוח העם והמורל, הבאים לידי ביטוי בחיילינו.

פוק ד

מה בין לימוד תורה לשירות צבאי

לאחר שלמדנו אודות החיוב להתגייס לצה"ל מחד ומאידך, ראינו את החשיבות והחיוב ללכת לישיבה ולהרבות בלימוד התורה, עלינו לנסות להבין האם וכיצד יש לשלב בין שני החובות הגדולים.

נראה שמבחינת התורה אדם צריך לשלב את שני הדברים: חז"ל הורונו שגם ת"ח מצווה בעשיית המצוות: (קדושין מ ע"ב) "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה". בין המצוות כמובן כפי שכבר ראינו לעיל מצוות כיבוש הארץ ועזרת ישראל מיד צר.

מצוות רבות נוספות מתחייבות מהשירות הצבאי, כמו "לא תעמוד על דם רעד"; "ואהבת לרעך כמוך"; זאת מלבד מה שחלק מהמידות שהתורה נקנית בהן היא נשיאה בעול: "נושא בעול עם חברו" (אבות, ו', ו).

נראה שהיום העול הגדול ביותר שאדם יכול לשאת, הוא שמירה והגנה על חבריו, ועל כל עם ישראל. כך שאנחנו רואים כי השילוב בין שני החיובים – חיוב לימוד התורה וחיוב השירות הצבאי, אכן צריך ללכת יחדיו ואף הכרחי ומחייב.

בנוסף, ניתן לומר כי לא רק שמצוות התורה ולימוד התורה מחייב את השירות הצבאי – מצד חיוב קיום המצוות; אלא גם השירות הצבאי צריך את לימוד התורה כחלק ממנו. אפשר לראות כי בחורי הישיבה כשהם מתגייסים, הלימוד משמש להם גם ככוח רוחני ומוטיבציה המביאה לידי עשייה למען העם. הרב משה צבי נריה מראה זאת בספרו בני הישיבות וגיוסם:

" העם ראה לדורותיו בבני התורה חלוצים המתנדבים על יתרונות חומריים פרטיים, ומקדשים עצמם לערכים רוחניים שנשמת האומה תלויה בהם... הישיבות עמדו במרכז דאגת ראשי הציבור, ובכל מקום שהצליחו להקימם ולבססן התפתחו חיי יהדות תוססים.."

עיונים במצוות השירות בצה"ל

כך שאנו רואים שבני הישיבות מקדשים עצמם לערכים רוחניים שנשמת האומה צומחת מהם: דוגמה לכך היא שבכל מקום שהצליחו להקים ישיבה ולבסס אותה התפתחו חיי היהדות שם. כמו כן בחורי הישיבה מהווים כח משמעותי בקרב ובמלחמה:

"צה"ל יונק את כוחו המיוחד לא רק מאימוני יום יום קשים ומפרכים, אלא גם מדורות של יהודים שחונכו למסירות נפש למען ערכים רוחניים, של יהודים שלימדום בישיבות להעדיף חיי עולם על חיי שעה, צרכי אומה על צרכי יחיד, שיהיו מוכנים בכל עת ובכל שעה למסור נפשם על קדוש ה'".

"צה"ל שומר על הגוף והישיבות על הנפש.
צה"ל מגן על היהודים והישיבות על היהדות."

מכאן אנו למדים כי מוטל עלינו להבין איך לשלב בין הדרישות המתנגשות – פיתוח הרוחניות וצרכי הבטחון; תלמוד תורה וגמילות חסדים; התפתחות אישית ושירות ציבורי. עלינו ללמוד כיצד לפתח את הדרך והמקום שמשם נקנה לנו אופק שמתוכו חיינו יהיו שירות למען הציבור וכן יכולת ליצור מענה וזמן בו אפשר לשלב, בין השירות הצבאי ותורה. מתוך כך להבין היאך אפשר להגיע לידי יציאה לחיים מתוך מוכנות, שליחות ומשמעות.

על מנת להבין מהו השילוב הראוי, ערכתי שיחות רבות עם רבנים מורי דרך כפי שיופיע בפרק הבא.

פוק ה

השילוב הראוי – שיחות עם רבנים ומורי דרך

בפרקים הקודמים דנו בעצם חובת לימוד התורה והשירות בצבא. בפרק זה אבקש לבחון את אפשרויות ההכרעה השונות ונימוקיהן. בתוך ניתן למצוא פתרונות כדוגמת מסלול הסדר, גיוס מלא, פטור וכדומה. על מנת לברר את שאלת השילוב הנכון בין שירות צבאי ולימוד בישיבה, בחרתי לשוחח עם מספר רבנים מזרמים שונים בציבור. בחירה זו נובעת מהיותם מובילי מוסדות הציבור ומעצבי תפיסת עולמם של הנדרשים להכרעה בשאלה זו. זאת ועוד שחלק מן האחרונים רואים ברב כמייצג את דעת הקב"ה בעולמנו.

השאלה הראשונה בה פתחתי בשיחותי עם הרבנים, ביקשה לברר האם ישנה אפשרות מועדפת לדידם.

נראה שהיו אחדים הסוברים שישנה דרך מועדפת, אולם הדעה הכללית בקרבם הינה שאין דרך שאינה טובה, או שאחת מהן מועדפת בלעדית. כל אדם הוא מקרה לגופו, עם המסגרת התואמת אותו בה יוכל לתרום צבאית ורוחנית. דוגמא לדעה הרווחת ניתן לראות בדברי הרב הרב פרץ איינהורן (מייסד וראש עמותת צל"ש) בשיחתי עימו:

"השירות של כל חייל לפי כוחותיו וכשרנותו מביא ברכה לכלל ישראל. ככל שאדם יותר מחובר לרבנים שלו ולבית המדרש לאורך השירות הצבאי כך הוא יביא יותר ברכה, גם בשירות הצבאי שלו, וגם לטובת כל החברים שלו בצבא".

לעומתם כפי שצוין לעיל ישנם רבנים הסוברים כי השירות המלא היינו המסלול המועדף כיום. תפיסה זו ניכרת בדברי הרב כפיר אלון – ר"מ בישיבה הגבוהה בעלי:

עיונים במצוות השירות בצה"ל

"זה מאוד אישי, יש בישיבה שלנו את כל המסלולים. זה פשוט תלוי בתוכניות של האדם. הסטנדרט זה השירות המלא, ככה המדינה קבעה. זה האופן הלכתחילאי של המצווה. אם יש מישהו שבעצם מתאים לחינוך ולגדילה בתורה יכול לעשות מסלול יותר מקוצר. חלק מהתרומה שלו והגדילה משלב".

לעומתם מצויה דרך הדוגלת בשילוב המכונה "הסדר". דברי הרב יובל שרלו :

"אני חושב שהדבר הנכון הוא ללכת להסדר. אם אתה מבודד את זה לשירות הצבאי לעצמו שזו המטרה היחידה המוטלת על האדם אז ששרות מלא. אבל אם אתה מבין שמוטלות על האדם כל מיני חובות, גם אישיות וגם ציבוריות, אז השילוב של כל החובות אני חושב שהסדר זה הנכון".

שאלה נוספת אותה שאלתי הייתה מה היחס בין שירות צבאי משמעותי לבין הלימוד בישיבה. כלומר כיצד הכרעת היחס באה לידי ביטוי בבחירת המסלול, וממילא האם ישנה הצדקה לשירות צבאי מקוצר כמסלול ההסדר.

נראה שעל השאלה זאת הדעה הכללית הסכימה שיש פגיעה בשירות הצבאי עצמו, ברם בשביל שנוכל לשלב בין השניים יש צורך בקיצור השירות ותרומת המשרתים תגיע ממקום אחר. דברים מעין אלו ניתן לראות בדברי הרב שרלו כששאלתי לגבי פגיעה בשירות הצבאי במסלול ההסדר:

"זה לא פחות משמעותי, בגלל שאדם מבין שיש יותר מדבר אחד אז תמיד משהו יפגע. למשל שיש גם מצוות תלמוד תורה וגם מצוות כיבוד הורים, אתה מבין ששני הדברים מתנגשים. מהרגע שאנחנו חייבים יותר מדבר אחד אז יש פגיעה באחד מהם, זה הדרך שהעולם מתקיים. אז אם אתה שואל אם יש פגיעה בשירות הצבאי בשעה שהולכים להסדר, בוודאי כמו שיש פגיעה בלימוד תורה ברגע שהולכים לצבא. אז לכן מה שאנחנו

עושים זה את האופטימוס, את הדבר האופטימלי. אני מאמין מאוד בהסדר".

ניתן לסכם תפיסה זו בדבר שאמר לי הרב ד"ר יונה גודמן:

"הסדר – הסדר. יש לי שתי חובות, אני עושה את שניהם כי אני ציוני דתי. כל חלק הוא בגלל שניהם. זהו השילוב הנכון"

בנוסף לנאמר, הרב ליכטנשטיין במאמרו 'זאת תורת ההסדר' מוסיף נדבך לגבי אלו שאינם מקבלים את ההבנה של קיצור השירות:

"כנסת ישראל זקוקה לא רק לביטחון אלא לרוחניות – ובסופו של דבר, לראשון למען השנית... מפקדים זוטרים, חדורי דאגה מתמדת להחזקת חיילים טובים ביחידותיהם, מתאוננים לא פעם על האפליה שבקיצור שירות תלמידי ישיבות. אך בכריהם, המודעים יותר למצב הכללי ולטווח הארוך, מכירים בערך הממד הרוחני שבהסדר כמחשל ומרומם, הן את בני הישיבות והן את הנלחמים לצדם בשדה הקרב."

יחד עם זאת יש האומרים שקיצור השירות הוא לא בהכרח נצרך כפי שאפשר לראות זאת מדברי הרב חננאל אתרוג (ראש ישיבת שבי חברון) :

"יש אנשים שדווקא שירות מלא הוא זה שיעצים בהם את יראת השמיים, כי הם מבינים שהם אינם צריכים להישען על דברים חיצוניים, אלא להעמיק במה שכבר מצוי בהם. כך שלדעתי אם אדם יכול ללמוד תורה באופן מיטבי ואז לעשות "צבא בגדול", לכתחילה כך עליו לעשות".

שאלות נוספות בהן דנו הראיונות ביקשו להתייחס לגיוס כיחידים או כקבוצות מוסדרות, מימוש עצמי של המשרתים, היתכנות לימוד התורה לאחר הצבא

עיונים בחצות השירות בצה"ל

ואופן קבלת ההכרעה האישית של הבחור. בתשובות השונות נמשכו קווי התפיסות שהוצגו בשאלות לעיל, תוך דגש חוזר בין כל הרבנים שישנה אחריות אישית של כל בחור להיות מודע ליכולותיו ונטיותיו. כמצפן לשיקולים אלו ניתן להתבונן בדברי הרב יהושע ויצמן:

"כשאני שוקל השיקול היחידי איך ללכת לצבא, זה איך תהיה חייל יותר טוב, לא איך אני אשפיע. הולכים לצבא למטרה אחת בלבד לנצח במלחמה".

בנוסף לגבי החלק של בחירת המסלול העוסק בשיקול הפרטי בחיי הבחור וממנו לכלל אומר הרב כפיר אלון:

" אני אומר לתלמידים – בגיל הזה החיים הם כמו קוביה הונגרית וצריך לסדר אותם בצבעים. יש שלושה דברים משמעותיים שצריך לסדר – תורה צבא וחתונה".

לאחר שראינו את תמצית הדעות ביחס לשילובים הראויים, ניסיתי לברר איך כל אחד מאיתנו יכול לבחור את המסלול המתאים לו: אפשר לראות את העצות החוזרות והמובילות שהרבנים הזכירו בדברי הרב פרץ איינהורן: "והכל מתוך הסתכלות של יראת שמיים קרבת ה' אהבת ה' ואהבת תורה. השאלה המרכזית היא איך אני עושה נחת רוח לה' בכל השירות הצבאי".

שקודם כל ההסתכלות צריכה להיות מתוך יראת שמיים, אהבת ה' ושאדם יחשוב איך הוא עושה את רצון ה'. עצה נוספת שצינינו זה שאדם צריך להתייעץ עם אדם שמכיר את הבחור ורוצה בטובתו וידע ליעץ לו. ומתוך ההקשבה והבירור שעשה אז יחליט בעצמו לפי העולם הפנימי שלו מה הדרך שהוא מאמין שהכי נכונה לו. עצה נוספת שהרב חננאל הוסיף – אדם צריך ללכת ללמוד במקום שליבו חפץ ומשם האדם יראה את המסלול שלו.

פוקו

סיכום החומר

תוך כדי כתיבת מאמר זה, עברתי תהליך של הבנת המקום והתפקיד שלנו בזמן הזה.

בכלל, תוך עיון התחדדה לה השאלה אותה ציינתי בהקדמה למאמר והתבאר לי כי השאלה אותה אנחנו צריכים לשאול את עצמינו היא: "מה הקב"ה רוצה מאתנו?" האם זוהי הדרך והמסלול שאני עושה בו את רצון ה'?

הבנתי כי רק מתוך צפייה לענות על השאלה הזו, אוכל להחליט את הבחירות שלי.

ראינו במהלך המאמר שאכן ישנה חובה להתגייס לצבא וללמוד תורה, על מנת שהלימוד יראה לנו את רצון ה' בעולם, הדרך והתכלית.

אחד מהדברים שהתחדדו לי תוך הלימוד ושמייעת דברי הרבנים, היא שאין דרך אחת שהיא נכונה בלעדית, אלא כל אדם צריך למצוא את השילוב הנכון לו. זאת בד בבד עם חתירה של האדם להגיע למקום אמיתי שהוא מבין מה מניע אותו, ועם מחשבה עמוקה ורצינית מה העם והמדינה צריכים ממנו. נוסף לכך על האדם גם לחשוב לטווח הארוך – איך הוא יצא מהמסלול ובאיזו דרך הוא יממש את מה שקיבל ואיתו ימשך את תפקידו בחיים, יבנה בית וישפיע. ראוי להדגיש את חשיבות לימוד התורה בייחוד בשלבים שבאים לאחר הצבא. זמן זה, יכול להיות תקופה משמעותית ביותר שתטביע חותם של תורה על כל דרכיו בהמשך הדרך.

ראינו שההשפעה שאומתנו צריכה, היא השפעה על נשמת ישראל כך שתוכל להגיע לכלל הדברים כפי שבוטאו בדברי הרב קוק. אני מאחל לנו כי בס"ד נזכה לעשות את רצונו ית'; נזכה והוא יתברך ילווה ויהיה איתנו בכל אשר נעשה. בהצלחה רבה!

נספחים

א. טיפים מרבניים

הרב זאב שרון – ראש המכינה הקדם צבאית ארזי הלבנון

"למדת בישיבה, והיו דברים שעוררו אותך דברים שנגעו בך בין אם זה משהו שלמדת או קראת תיקח מחברת ותרשום את הדברים או לצלם את הדברים שגרמו לך לחוויה רוחנית עמוקה, גם סיפורי צדיקים. שתשמע אותו אלף פעמים וכל פעם אתה מתרגש מחדש. וברגע של נפילה וקשה לך אז תפתח אותם, תהנה מזיו השכינה שהחיו אותך שהיית בישיבה.

כמובן גם ללמוד דברים חדשים, אבל אין על הדברים הישנים וטוב שיש אותם.

לי יש דברים כאלו שאני שומע אותם אני "וואו" אני אומר אין על הקב"ה אין על צדיקו וזה מחייה אותי ממצב של נפילה".

ראש ישיבת הסדר:

"אדם צריך לדעת שהוא הולך לעבוד את ה' וזה יבוא יחד עם עבודת ה'. זה בתפילה, אם אפשר בתורה, בעזרה, דרך אחרים. האדם הולך לקדש את שמו של הקב"ה ולאהיב את שמו על הבריות וזה גם מטרה שלנו לחיים".

הרב כפיר אלון

"לשמור על קשר עם התורה ועם הישיבה. הישיבה זה בית הגידול הרוחני של האדם. זה המקום שהאדם הולך אליו להיטען ולהיזכר בראשונות.

הרב אלי סדן אומר על כך שצריך – אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה.

אם יש שאלות באמונה, אני גם עשיתי את זה באופן אישי – לשלוח לרב את השאלות, שזה גם משהו אישי במיוחד בשבילך על השאלות שלך.

שמפתחים מודעות לזה אז אפשר לשאול שאלות.

ושאלות הלכתיות: זה אחד הדברים שגורמים לחזור בשאלה. זה דווקא בגלל שאנשים מאוד ישרים הם מרגישים שאם הם לא יודעים מה הקב"ה רוצה מהם בכל מיני עניינים אז הם שולפים מהמותן. למשל האם לצום האם לחלל שבת.

הם מרגישים איזשהו מתח להיות מחובר לקודש ומצד שני הם לא באמת ובגלל שהם ישרים הם מאבדים את האמון בתורה ואז אומרים מה אני משקר לעצמי והוא מיישר קו ומוריד את הכיפה או נהיה "דתי לייט".

אז ללכת לרבנים הצבאים ולשאול רב או רב אחר שאתה בוחר והוא יענה לך".

הרב פרץ איינהורן

"כתבתי ספר שלם על זה 'נקדש את שמך בעולם'".

הרב יובל שרלו

"יש טיפ שחז"ל נתנו, פסוק קטן שכל דברי התורה תלויים בו – "בכל דרכך דעהו" שכל מה שאתה עושה ברגע שאתה בצבא, תהיה החייל הכי טוב שלך מכח עבודת ה' שלך.

זה לחזור לכרות את הברית עם הקב"ה ועם התורה ולעשות את זה בצורה הטובה ביותר מכוח עבודת ה' שלך. זו העצה של חז"ל. וזה דבר שתלוי בו כל התורה כולה".

הרב יהושע ויצמן

"מה שגם אני עשיתי זה לכתוב יומן. אחת לכמה ימים לשבת כמה דקות לחשוב מה עבר עליך, איזה חוויות מיוחדות, איזה התלבטויות ולעלות אותן על

עיונים במצוות השירות בצה"ל

הכתב. עצם הישיבה שומרת עליך עם הראש מעל המים. ואתה רושם איפה נפלתי ואיך אני קם. זה מאוד עוזר בהתלבטויות ושאלות שעוברות עליך לסכם ולהגיע למסקנות. להשקיע בזה כמה דקות".

רב צבאי:

"קודם כל שלוש תפילות ביום זה מאסט. חייבים. לפעמים יש מצבים מסויימים שצריך לקצר אבל צריך להתעקש על הדבר הזה. זה לא קל בשעת לילה מאוחרת שכל דקת שינה חשובה.

הדבר השני "איש את רעהו יעזורו", בעיקר חיילים דתיים לשים כתף תחת האלונקה של המחלקה לעזור בכל הדברים שיכולים לעזור

ואז הערובה כשיהיה לך קשה או תצטרך משהו אז יעזור לך גם. עזרה הדדית. אחרי זה, זה חוזר בריבית דריבית.

ולפעמים כשיש זמן, אז להשחיל גם לימוד תורה. כי הזמן ביחידות קרבות הוא מאוד קשה. חייל הוא במצב של עייפות כרונית וקשה להתרכז בדברים עמוקים. אבל אפשר להשחיל לימוד תורה בחלונות זמן שלפעמים נוצרים. הרבה עזרה לזולת.

בכל בעיה שיש לשמור על קשר עם הישיבה, עם הרמי"ם, עם ראש הישיבה, שיהיה כתובת רוחנית שאתה יכול לדבר איתה. לפעמים יש קשיים, אז להרים טלפון. אבל לפעמים בשעת מעשה זה יותר קשה ממה שחשבנו לא בהכרח קושיים, הקשיים הם קשיים מנטלים.

וצריך לזכור כמו שחז"ל אמרו: כל ההתחלות קשות, זה מובנה בתוך השירות הקושי הזה. בעז"ה אנשים מצליחים בזה".

ב. טיפים חבוגרי חסלולים

יאיר פרלמן

אחת הנקודות שכתבתי לו זה שאתה חייב לייצר לעצמך שגרה ועוגנים רוחניים. קשר עם הרבנים או חברים מהשיבה או לימוד עם אנשים מהצבא או הכנות רוחניות – שבתות חגים.

כי אם לא תעשה את זה, זה לא יקרה.

אם תשקיע בזה אז זה יהיה בחיים שלך.

בניסיון שלי, בודדי בודדים שמצליחים להחזיק לימוד תורה קבוע, בשירות הצבאי יש מספיק זמן, זמן לא חסר, אבל זה עניין מנטלי הצבא שואב אותך בתור חייל ובטח בתור מפקד.

קודם אתה מבין את החשיבות ועם ההבנה שאם לא תנכיח את זה לא יקרה.

עומר שרעבי

הלימוד של הצבא הוא לימוד מאוד חשוב יש הרבה זמן פנוי, חשוב בצבא ללמוד דברים שאתה מתחבר אליהם.

אחד הדברים שעזרו לי זה התודעה שאני פה למישהו אחר, כשקשה לי אני עוזר למישהו אחר ואז לא יהיה לי קשה.

הנתינה היא מאוד חשובה בצבא, זה מה שעוזר לעבור את הצבא בצורה טובה.

אז להיות ירא שמיים ולהיות חייל טוב שזה מתוך הירא שמיים.

עיונים במצוות השירות בצה"ל

איתן שולמן

הכי חשוב, אבל הכי חשוב להיות לוחם טוב זה להיות בנאדם טוב ולהיות חבר טוב.

יש שאומרים "רק לא להתקלקל בצבא"

אני אומר הפוך צריך לחשוב "איך להתחזק בצבא" אני התחזקתי בצבא.

אתה לומד להתמודד במסגרת קשה, ולהצליח.

גם חשוב להתכונן לצבא ולחיים אחרי זה. וגם ללמוד תורה משמעותית, ולא לחשוב רק על הצבא.

חשוב גם לשמור על כושר לפני.

בסוף "בדרך שאדם הולך מוליכים אותו"

זה דבר משמעותי אבל בסוף זה שלוש שנים מהחיים, יש עוד חיים שלמים אחרי זה.

אז מה שלא תבחר בעז"ה יהיה טוב.

ג. תחלול שיחות הרבנים

הרב זאב שרון : ראש המכינה הקדם צבאית ארזי הלבנון.

מה המסלול הצבאי שהוא לכתחילה לדעת הרב? האם הסדר או שירות מלא?

תלוי בבנאדם, אם הייתם שואלים אותי הייתי שולח לנחל החרדי, אם יותר חזקים אז תלכו להסדר. ואם ממש חזקים באמת שיכולים להשפיע על כל הסביבה, אז לצבא רגיל. אז העדיפות העליונה באידיאל לרגיל. אבל בין האידיאל לבין המציאות זה מאוד רחוק זה רק ביחיד סגולה. כך שמקבלים גם את הברכה של ראש הישיבה שלהם.

איפה הרב חושב שיש תרומה יותר גדולה לעם ישראל?

הרב קוק אומר – צורכי ציבור עם דרכה אחת עם התורה.

זה תורה וזה תורה. תלוי בבנאדם לא כולם יכולים לשבת וללמוד, מי שלא יכול ללמוד אז צריך למצוא את המסלול שלו בעולם המעשי וישלב את שניהם ביחד, לכן הוקמו ישיבות ההסדר והמכינות. אין תשובה חד משמעית זה יסוד תורת ארץ ישראל כל אחד בדרך שלו.

רבים עשו כרשב"י ולא עלתה בידם – רק לימוד תורה. זה רק ליחידים.

כל אחד צריך להתחיל מלימוד תורה. מי שיכול שילמד מי שפחות אז שיפנה לעולם המעשי.

עיונים במצוות השירות בצה"ל

**יש דעות שהשירות של ההסדר הוא לא פחות משמעותי משירות מלא וסיירות
מה הרב אומר לגבי זה?**

וודאי ששירות ההסדר הוא פחות משמעותי, כי אין אפשרות ללכת לפיקוד וזה גם תלוי בבנאדם.

האם יש עניין של מימוש עצמי בצבא?

באידיאל אין. אתה עושה מה שצהל והעם צריך. אבל אם אפשר לשלב אז מעולה. היום יש ממילא, פעם לא היה אפשרות לבחור.

היום יש שילוב בין התורם למה שהמדינה צריכה למה שאתה רוצה, כך שזה גם מצווה ועושה וגם לא מצווה ועושה.

אם אדם רוצה שייטת, ויש לו מוח של מתמטיקאי שיכול לעזור מאוד בקריה, אז עדיף שילך לקריה.

איך הרב ממליץ לבדוק עם עצמי איזה מסלול מתאים לי?

להתייעץ עם מי שמכיר אותך ורוצה בטובתך, ידעו ליעץ נכון. לשמוע את האחרים, ולמצוא את הדרך שלך.

אני אומר לילדים שלי דבר אחד, "תקשיבו למה שאני אומר ואחר כך תעשו מה שאתם רוצים"

תקשיב שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמך.

להקשיב לאחרים שיכולים ליעץ, לברר בעצמך ואז אחרי שהתייעצת אז תחליט מה שאתה חושב שהכי טוב לך.

הרב יעקב וינברג אומר

שלפני הגלות הייתה תורת האחדות

מי שעבד להנאתו או שנהנה סתם מהחיים לא פסק לעבוד את השם

תלמיד חכם שפרש מהחיים הוא פרש מה'

תלמיד חכם מרגיש קרוב לקב"ה רק שהוא מחובר גם למעשה.

מה החשיבות בלימוד אחרי הצבא ?

מאוד חשוב, המפגש עם העולם המעשי שוחק, כמו שיש שבת אחרי שישה ימים.

חייבים לעורר את הימים של הצדדים שנשחקו ונשכחו, לכן חובה בטח אחרי שירות מלא. לחזור לטעם של התורה.

אם לא עושים את החזרה הזאת אז יש פספוס מאוד גדול.

טיפים לעבוד את ה' בצבא

למדת בישיבה, והיו דברים שעוררו אותך דברים שנגעו בך בין אם זה משהו שלמדת או קראת תיקח מחברת ותרשום את הדברים או לצלם את הדברים שגרמו לך לחוויה רוחנית עמוקה, גם סיפורי צדיקים, שתשמע אותו אלף פעמים וכל פעם אתה מתרגש מחדש. וברגע של נפילה וקשה לך אז תפתח אותם, תהנה מזיו השכינה שהחיו אותך שהיית בישיבה.

כמובן גם ללמוד דברים חדשים, אבל אין על הדברים הישנים וטוב שיש אותם. לי יש דברים כאלו שאני שומע אותם אני "וואו", אני אומר אין על הקב"ה, אין על צדיקיו, וזה מחייה אותי ממצב של נפילה.

עיונים במצוות השירות בצה"ל

ראש ישיבת הסדר:

מה המסלול הצבאי שהוא לכתחילה לדעת הרב? האם הסדר או שירות מלא

איפה הרב חושב שיש תרומה יותר גדולה לעם ישראל?

הסדר, אם אדם יכול להיות תלמיד חכם אז הסדר.

האם נכון יותר ללכת כקבוצה לצבא או דווקא יש עדיפות ליחיד?

זה לא תלוי בנו, בהסדר שולחים בתור קבוצה. קבוצה זה טוב, גם יש מעלות ליחיד.

אלא אם כן אתה לא קרבי.

האם בכך שבהסדר השירות צבאי פחות משמעותי זה צריך להיות שיקול?

זה פחות משמעותי משירות מלא, אבל עושים מילואים, ואפשר גם ללכת לקורס מפקדים. אבל אנחנו חייבים להרבות תורה בעמ"י.

אנחנו צריכים להוביל את התורה בדור הבא. זה קריטי ביותר.

אז גם קיצור השירות זה מחיר שמוכנים לקבל אותו.

האם יש עניין של מימוש עצמי בצבא?

המימוש העצמי צריך להיות בלהוביל את התורה.

מימוש עצמי זה לא אידאל האידיאל זה למה המימוש עצמי

איך הרב ממליץ לבדוק עם עצמי איזה מסלול מתאים לי.

אדם שהוא מאוד שרוף על הצבא, ואם הוא מרגיש שהישיבה היא מונעת את הרצון והיכולות הצבאיות שלו, אז שילך לקורס פיקוד.

מי שהוא יכול להיות תלמיד חכם, זו המצווה הכי חשובה שבדור שלנו.

טיפים לצבא. ואיך עובדים את ה' בצבא?

אדם צריך לדעת שהוא הולך לעבוד את ה' וזה יבוא יחד עם עבודת ה' זה בתפילה אם אפשר בתורה, בעזרה, דרך אחרים. האדם הולך לקדש את שמו של הקב"ה ולהאהיב את שמו על הבריות וזה גם מטרה שלנו בחיים.

הרב כפיר אלון ר"מ בישיבה הגבוהה בעלי

מה המסלול הצבאי שהוא לכתחילה לדעת הרב? האם הסדר או שירות מלא

איפה הרב חושב שיש תרומה יותר גדולה לעם ישראל?

זה מאוד אישי, יש בישיבה שלנו את כל המסלולים. זה פשוט תלוי בתוכניות של האדם.

הסטנדרט זה השירות המלא, ככה המדינה קבעה. זה האופן הלכתחילי של המצווה.

אם יש מישהו שבעצם מתאים לחינוך ולגדילה בתורה יכול לעשות מסלול יותר מקוצר. שזה חלק מהתרומה והגדילה שלו.

יש יחידי סגולה שהם להמשיך ללמוד ואפילו לא להתגייס בכלל, וזה התרומה שלהם הם ילמדו ויגדלו בבתורה למען עם ישראל.

הצורה שהיא לכתחילה זה מה שהמדינה קבעה, זה שנתיים וחצי – שלוש.

האם נכון יותר ללכת כקבוצה לצבא או דווקא יש עדיפות ליחיד?

יחידים. בגלל שחלק מהמטרה של הצבא זה להיות כור היתוך של החברה הישראלית.

עיונים במצוות השירות בצה"ל

וכשבאים בקבוצה אז זה בעייתי לעשות את זה, לא נפתחים לאחרים.

בעניין השפעה על אחרים, יש דעות שיש יותר השפעה של קבוצה:

לא ברור שבתור קבוצה יותר משפיעים על אחרים.

לבוא מראש בתור קבוצה זה סוגר גם את האנשים שבקבוצה וגם את האחרים מפני הקבוצה.

בתחום הדתי זה שיקול, אבל זה לא הפתרון. יש פתרונות אחרים.

גדודים או סיירות?

שהאדם ישאף לגבוה ביותר וישמח לאיפה שמגיע. ראיתי כאלו שיכולים להיות בסיירת מטכ"ל, אבל בסוף הם בגדודים אבל שם הם יתקדמו. בסופו של דבר שהאדם ישאף להכי טוב, כלומר כמובן שהכל טוב בעצם למקומות שהכי הרבה אנשים רוצים להגיע אליהם. שהצבא מחשיב ליותר. לכן אני ממליץ ללכת למקומות האלו, אם מתאימים. אבל חשוב לדעת שבכל מקום שאתה נמצא אז אתה עושה מצווה ותשמח איפה שאתה.

התשובה זה לא סיירת או ניירת, אלא אם אתה מגיע לסיירת אז מעולה, ואם בניירת אז תשמח.

מבחינת הגדודים נראה שמי שהולך לסיירות אז הוא הולך לקורס קצינים ואז הוא מגיע למשל לגדודים ואז הם מרימים את האחרים.

האם יש עניין של מימוש עצמי בצבא?

אם תממש את עצמך אז כנראה שתעשה הכי טוב, ותתן את המקסימום. לוותר על הופעת חלקים של עצמך זה פחות טוב. אם יהיה לך טוב אז תצליח לשרת יותר טוב.

אז לא מימוש עצמי במובן היותר נמוך אלא מימוש עצמי בשביל.. ואז זה יותר גבוה. ברור שיותר קשה לפקד על גדודים מאשר סירות, בסיירות אלו אנשים שיותר מוכשרים שמוכנים שיפקדו עליהם.

אבל אתה תשאף להכי טוב שאתה יכול, והצבא יעשה את השיקולים שלו.

מבחינת הזמן של סיירות לבניית בית וחזרה לשיבה? ואיך הרב ממליץ לבדוק עם עצמי איזה מסלול מתאים לי?

מה שאמרנו זה חלק אחד, תמיד יש עוד חלקים.

אני אומר לתלמידים – בגיל הזה החיים הם כמו קוביה הונגרית וצריך לסדר אותם בצבעים.

יש שלושה דברים משמעותיים שצריך לסדר – תורה צבא וחתונה.

וזה אי אפשר לעשות משהו קבוע, זה גם לא תלוי רק בבחור אלא גם בדברים אחרים.

לכן צריך רב שמכיר אותך שיש לו ניסיון עם הישיבה עם האדם עם הצבא שהוא ייעץ לך, ולעשות כמה שיחות איתו. יכול להיות שמתאים לך סיירת אבל בגלל החלקים האחרים יהיה עדיף גדודים. למשל מישהו שכבר יש לו מישהי ועוד שניה מתחתנים.

והוא לא רוצה להמשיך בצבא...

מה החשיבות בלימוד אחרי הצבא ?

חשיבות במדרגה ראשונה. יש תהליך בצבא של שחיקה, אז צריך לטעון מחדש את המצברים.

כמו שלאדם יש שלוש תפילות ביום אותו דבר שהוא חוזר לשיבה אפילו שהוא בא באמצע השירות לשיבה זה עוזר. אחרי תקופה ארוכה צריך לחזור.

עיונים במצוות השירות בצה"ל

ההחלטות החשובות בחיים כמו חתונה צריכות להגיע מתוך הישיבה. אם זה אפשרי.

טיפים לצבא. ואיך עובדים את ה' בצבא?

לשמור על קשר עם התורה ועם הישיבה. הישיבה זה בית הגידול הרוחני של האדם זה המקום שהאדם הולך אליו להיטען ולהיזכר בראשונות.

הרב אלי סדן אומר על כך שצריך – אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה.

אם יש שאלות באמונה, אני גם עשיתי את זה באופן אישי – לשלוח לרב את השאלות, שזה גם משהו אישי במיוחד בשבילך על השאלות שלך.

שמפתחים מודעות לזה אז אפשר לשאול שאלות.

ושאלות הלכתיות: זה אחד הדברים שגורמים לחזור בשאלה. זה דווקא בגלל שאנשים מאוד ישרים הם מרגישים שאם הם לא יודעים מה הקב"ה רוצה מהם בכל מיני עניינים אז הם שולפים מהמותן. למשל האם לצום? האם לחלל שבת?

הם מרגישים איזשהו מתח להיות מחובר לקודש ומצד שני הם לא באמת, ובגלל שהם ישרים הם מאבדים את האמון בתורה ואז אומרים מה אני משקר לעצמי והוא מיישר קו ומוריד את הכיפה או נהיה "דתי לייט".

אז ללכת לרבנים הצבאיים ולשאול רב או רב אחר שאתה בוחר והוא יענה לך.

**הרב (אל"מ במיל") אליעזר שנוולד ראש ישיבת ההסדר מאיר אריאל
במודיעין.**

מה המסלול הצבאי שהוא לכתחילה לדעת הרב? האם הסדר או שירות מלא?

לכתחילה אנחנו צריכים לתרום את המקסימום שאנחנו יכולים.

העיקרון של התרומה – תלוי באופן שהדברים מתאימים לנו:

אם אנחנו יכולים לשלב תרומה גם בתחום הרוחני הערכי יחד עם הצבאי.

האם רק צבאי ויש מגבלה בתחום הרוחני

או אם יש מגבלה בתחום הצבאי אז רק ברוחני.

כל אחד צריך לבחון את עצמו.

האם נכון יותר ללכת כקבוצה לצבא או דווקא יש עדיפות ליחיד?

בישיבות שלב ההכשרה כקבוצה והשלב מקצועי קצת פחות כקבוצה אלא יותר משולב.

יש דעות שהשירות של ההסדר הוא לא פחות משמעותי משירות מלא וסיירות מה הרב אומר לגבי זה?

אם אתה עושה את תפקידך בצורה הטובה ביותר, אתה משקיע ומתאמץ, אז אתה יכול לתרום תרומה מאוד משמעותית.

כל אחד בתחום שמתאים לו, וגם מתאים מבחינה רוחנית.

האם יש עניין של מימוש עצמי בצבא?

הצבא לא נועד למימוש עצמי.

הבחינה של האדם לתרום זה גם תלוי ביכולת שלו, אבל אם הצבא לא צריך את היכולות שלו בתפקידים האלו, הוא לא בא לתרום לעצמו

צריך לעשות את ההתאמה, בין כל הדברים, בין הצורך של הצבא וגם ליכולות של האדם.

איך הרב ממליץ לבדוק עם עצמי איזה מסלול מתאים לי?

עיונים במצוות השירות בצה"ל

קודם כל צריך לעשות חשבון עם עצמך, איזה יכולות יש לך. האם גם רוחני וגם צבאיות. גם את התחושות של מה נראה לך שאתה רוצה לעשות.

צריך לעשות תהליך עם עצמך ועם אנשים שמכירים אותך ואז להגיע לשורה תחתונה. התחושות יכולות להשתנות בתהליך ולתת לתהליך להשפיע. ואז אחרי זה תוכל לראות את התמונה היותר שלמה.

בשורה התחתונה תחשוב בין שלושת האפשרויות:

אם יש לי אפשרות לתרום – גם ברוחני ופחות הצבאי.

האם יותר בצבאי ופחות ברוחני אז יותר להתמקד בו.

אם יש יותר יכולת זה לא אומר שזה פותר מהחלקים האחרים אלא רק להתמקד יותר באחרים.

ואם יכול לתרום בשני הדברים, שזה רוב הנוער אז לשלב בשני הדברים שזה במסגרת שהיא נקראת הסדר.

מה החשיבות בלימוד אחרי הצבא ?

הרבה יותר גדולה מאשר לפני הצבא. הלימוד לפני הצבא, הוא חשוב כדי לתת תשתית ובסיס. הבשלות היא קצת פחות. גם יש מחשבות טרדניות, שומעים הרבה דעות שונות, יש חלומות ופנטזיות על הצבא. ולכן התקופה שלפני מאוד חשובה, אבל האפקטיביות היא פחות מאשר אחרי הצבא. התקופה אחרי הרבה יותר טובה אתה מבין שזה מאחוריך, בתקווה שעשית את השירות בצורה טובה. אין יותר מחשבות שמפריעות אתה מבין שאתה צריך להשקיע את הזמן בלימוד תורה. דבר שמתווסף זה שהצבא גם מאתגר אותך, ונותן לך יכולות שגילית בעצמך. עם כלים אלו, אחרי שאתה בוגר יותר אתה מבין את הזמן שיש לך ולכן תנצל אותו יותר. לכן אם יש התלבטות אם להאריך את הזמן שלפני הצבא או אחרי, עדיף להאריך את הזמן שאחרי.

הרב חננאל אתרוג – ראש ישיבת שבי חברון

מה המסלול הצבאי שהוא לכתחילה לדעת הרב? האם הסדר או שירות מלא?

באופן אידיאלי, בחור בן שמונה עשרה היה אמור להתגייס לשלוש שנים כשהוא כבר בקיאה בתורה ובנוי רוחנית. ככה היו חיילי דוד המלך. לצערי אנחנו עוד לא שם, היום בגיל הזה רק מתחילים ללמוד תורה. לכן, אדם צריך לדחות ואפילו לקצר את השירות אם הדבר הכרחי, כל זאת בשביל לבנות את עצמו רוחנית וליצור את הקשר הפנימי לתורה.

רק לאחר מכן, עליו לבחור מתוך התורה את הדרך שלו לתרום לעם ישראל ומתוך זה גם לבנות בית של תורה. צריך לזכור, התורה הכרחית לקיום האומה והעולם.

באמת, אין דרך אחת בלעדית שרק היא הנכונה. זה משתנה מאדם לאדם. יש כאלו שמתאימים לשיבות גבוהה, יש להסדר ויש למכינות. יש לנו זכות לשרת בצבא, ותלמיד ישיבה לא צריך לעשות פחות, אלא הרבה יותר. כך, שגם אלו שמקצרים את השירות הצבאי לא עושים את זה לצורך עצמם אלא בשביל לבנות את העולם.

אני אמנם מונח להליכה לשיבה גבוהה, אבל גם מפעל ישיבות ההסדר והמכינות חשובים מאוד לאלו שצריכים תמיכה וחברים שיעזרו להם לשמור על יראת שמיים. יש אנשים שדווקא שירות מלא הוא זה שיעצים בהם את יראת השמיים – כי הם מבינים שהם אינם צריכים להישען על דברים חיצוניים, אלא להעמיק במה שכבר מצוי בהם.

כך שלדעתי אם אדם יכול ללמוד תורה באופן מיטבי ואז לעשות "צבא בגדול", לכתחילה כך עליו לעשות.

האם נכון יותר ללכת כקבוצה לצבא או דווקא יש עדיפות ליחיד?

עיונים בחצות השירות בצה"ל

אני הלכתי לבד לצבא והיינו שני דתיים בפלוגה. היו פעמים שלא אכלנו כיון שלא היו מטבחים כשרים. עם זאת, השירות היה מצויין. הרגשתי יחד עם עם-ישראל, וזו אכן הזדמנות להיות ממש מחובר עם העם. צריך לזכור שהדרך הטובה ביותר שלא להיות משופע היא להשפיע. זו הדרך שאני מדריך את התלמידים שלי. יש גם יתרונות ללכת בקבוצת חברים – למשל לאלו שלא בטוחים בעצמם רוחנית, אבל גם כשההסדר הולכים כקבוצה הם לא נפרדים לגמרי מהשאר, הם מחלקה מתוך פלוגה והם גם באים באינטראקציה עם השאר.

איפה הרב היה בצבא?

אני הייתי בגולני, גדוד 13.

לאחר מכן חזרתי לישיבה כי רציתי לגדול בתורה. הייתי שמח להמשיך בצבא אבל הרגשתי שזה מה שהקב"ה רוצה ממני, לכן בחרתי בדרך הזאת. גם בשביל עם ישראל וגם בשביל גולני.

איך הרב ממליץ לבדוק עם עצמי איזה מסלול מתאים לי?

"אין אדם לומד אלא במקום שליבו חפץ", אדם צריך להגיע למקום ולראות מהי המנגינה שלו, איזו מנגינה 'פורטת על מיתריו'. צריך להתחיל בלימוד תורה במקום המתאים לו, שהרי מה שאדם עושה מושפע ממני שהוא. אז אדם צריך לתת לתורה להדהד בו ומתוך כך לערוך שיקולים. ממילא זה גם ישפיע על השירות הצבאי שלו.

הגמרא אומרת אין צדקה משתלמת אלא לפי גמילות חסד שבה, זאת אומרת שזה מאוד חשוב כמה נתת לעני, אבל יותר חשוב כמה היית עם הלב בנתינה. כמה שמחת בזה, וכמה היית מחובר למה שעשית. אנחנו רוצים ללכת בדרכי ה', וה' הרי מכונה גם "איש מלחמה". גם הקב"ה הולך לגולני, לגבעתי ולשריון. ללכת למלחמה זו חובה אבל זו גם זכות, ואם אדם מבין את החלק העמוק

שבשירות שלו, אז יתכן שלפעמים גם שירות קצר יהיה הרבה יותר משמעותי משירות ארוך של אדם שלא נגע בעולמות הפנימיים שלו.

המקום שלנו בלימוד התורה מאוד קריטי, ולכן לצערנו הרב, לפעמים אנחנו נאלצים לשרת פחות. למרות זאת, נראה שהיום חלק מלהיות מתלמיד חכם זה ללכת לצבא. נוסף לכך, מומלץ מאוד שלפני שאדם מחליט מה לעשות, הוא יתייעץ עם רבותיו ועם מי שהוא מכיר ויכול לייעץ לו.

טיפים לצבא. ואיך עובדים את ה' בצבא?

אל תחפש טיפים. גם בחיים אל תתפרנס מטיפים.

הרב פרץ איינהורן – מייסד וראש עמותת צל"ש

מה המסלול הצבאי שהוא לכתחילה לדעת הרב? האם הסדר או שירות מלא

זה מאוד אישי, אין כללי.

העיקר שהשירות הצבאי יהיה מתוך שליחות של מצווה וטהרה.

האם נכון יותר ללכת כקבוצה לצבא או דווקא יש עדיפות ליחיד?

בגדול יותר נכון כקבוצה, אבל זה גם מאוד אישי.

העיקר לחבר כמה שיותר אנשים לעבודת ה', ומכך לשרת בצבא על הצד הטוב ביותר ולחבר אנשים נוספים לעבודת ה' בצבא.

יש דעות האומרות ששירות במסלול ההסדר, השירות צבאי פחות משמעותי. האם זה צריך להיות שיקול?

השירות של כל חייל לפי כוחותיו וכשרנותיו מביא ברכה לכלל ישראל. ככל שאדם יותר מחובר לרבנים שלו ולבית המדרש לאורך השירות הצבאי כך הוא יביא יותר ברכה, גם בשירות הצבאי שלו, וגם לטובת כל החברים שלו בצבא.

עיונים במצוות השירות בצה"ל

האם יש עניין של מימוש עצמי בצבא?

בגדול כן.

אנחנו מתגייסים לצבא כדי לקיים את מצוות ה' ולתת את כל אשר ביכולתינו.

מצד שני אם אתה לא מממש את עצמך אתה לא תוכל לתת.

בסירות המובחרות צריך עמוד שדרה רוחני זקוף ולהיות מאוד מחובר לרבנים ולבית המדרש כדי להחזיק כי יש נשירה גדולה בבחינה רוחנית.

צריך לראות מי באמת מתאים לזה. לא רק לא להיות מושפע, אלא גם שיהיה את האפשרות להשפיע על כל הצוות שלו. צריך בנוסף גם השפעה רוחנית.

איך הרב ממליץ לבדוק עם עצמי איזה מסלול מתאים לי.

עשה לך רב וקנה לך חבר, תתייעץ עם רבנים שמבינים ויש להם ניסיון ומכירים אותך באופן אישי, כך שיתנו את העצה הכי טובה לך.

צריך לקבל עצה גם מחברים יראי שמיים, שנמצאים במקומות האלה. והכל מתוך הסתכלות של יראת שמיים קרבת ה' אהבת ה' ואהבת תורה. השאלה המרכזית היא איך אני עושה נחת רוח לה' בכל השירות הצבאי.

מה החשיבות בלימוד אחרי הצבא ?

החשיבות הגבוהה ביותר מאה אחוז חשיבות. הכי חשוב להמשיך ללמוד תורה גם בתוך הצבא אדם צריך גם אחרי שנים של עשייה רבות לחזור לבית המדרש בנחת בעז"ה ולבנות בית מתוך תורה.

אדם צריך להיות בנוי עם יראת שמיים אם אדם יודע שהוא ילך לשירות מלא אז שימלא את עצמו בתורה לפני השירות הצבאי, ובעז"ה יעשה ויצליח.

טיפים לצבא, ואיך עובדים את ה' בצבא?

יש המון טיפים אפשר גם להשתמש בספרון שכתבתי "נקדש את שמך בעולם".

איזה מסלול הרב עשה?

אני עשיתי שלוש שנים בגבעתי.

הרב יובל שרלו

מה המסלול הצבאי שהוא לכתחילה לדעת הרב? האם הסדר או שירות מלא?

אני חושב שהדבר הנכון הוא ללכת להסדר.

אם אתה מבודד את זה לשירות הצבאי לעצמו שזו המטרה היחידה המוטלת על האדם אז שירות מלא.

אבל אם אתה מבין שמוטלות על האדם כל מיני חובות, גם אישיות וגם ציבוריות, אז השילוב של כל החובות אני חושב שהסדר זה הנכון.

האם נכון יותר ללכת כקבוצה לצבא או דווקא יש עדיפות ליחיד?

זה נורא תלוי בהמון משתנים, אני באופן כללי מעדיף מעורבות.

הצבא הוא צריך להיות מאוד הומוגני

אבל יש אנשים שזה מאוד קשה להם, אז יש כאלה שאם הם הולכים לבד יש להם בעיה חברתית.

ההסדר בדר"כ בנוי בכך שמתחילים ביחד ואז מתפצלים זה מבנה טוב.

האם בכך שבהסדר השירות צבאי פחות משמעותי זה צריך להיות שיקול?

עיונים במצוות השירות בצה"ל

זה לא פחות משמעותי, בגלל שאדם מבין שיש יותר מדבר אחד אז תמיד משהו יפגע. למשל שיש גם מצוות תלמוד תורה וגם מצוות כיבוד הורים, אתה מבין ששני הדברים מתנגשים. מהרגע שאנחנו חייבים יותר מדבר אחד אז יש פגיעה באחד מהם זה הדרך שהעולם מתקיים. אז אם אתה שואל אם יש פגיעה בשירות הצבאי בשעה שהולכים להסדר בוודאי, כמו שיש פגיעה בלימוד תורה ברגע שהולכים לצבא. אז לכן מה שאנחנו עושים זה את האופטימוס את הדבר האופטימלי. אני מאמין מאוד בהסדר.

האם יש עניין של מימוש עצמי בצבא?

מימוש עצמי זה דבר שהוא נכון, בכל תחום יש עניין של מימוש עצמי גם בצבא.

אני אסביר גם למה – זה טוב גם לצבא. זה לא כשהמימוש עצמי עומד בניגוד לצבא. אלא בשעה שאדם משרת בדבר שהוא רוצה והוא משתמש ביכולותיו ובהוויתו אז הוא גם משרת את עצמו אז לכן בוודאי שיש גם מקום למימוש עצמי. זה אחד המרכיבים.

כמובן זה גם תלוי בדברים נוספים, כלומר אם הצבא צריך שריון והמימוש עצמי שלך הוא טייס אז יכול להיות שאז באמת צריך ללכת לשריון כי זה הצורך.

אבל בדרך כלל במערכות גדולות, זה טוב למערכת שבני האדם יממשו את עצמם, כך שהם יעשו בדבר שהם גם רוצים לעשות וגם מאמינים במה שהם עושים.

איך הרב ממליץ לבדוק עם עצמי איזה מסלול מתאים לי?

אני חושב שאדם באופן טבעי צריך לסמוך על עצמו אם יש משהו שהוא נוטה אליו וקרוב אליו, אז הוא צריך ללכת אליו. להסתכל בעולמות הפנימיים שלו.

טיפים לצבא. ואיך עובדים את ה' בצבא?

יש טיפ שחז"ל נתנו, פסוק קטן שכל דברי התורה תלויים בו – "בכל דרכך דעהו"

שכל מה שאתה עושה ברגע שאתה בצבא

תהיה החייל הכי טוב שלך מכח עבודת ה' שלך, כאשר יש הקפצה

זה לחזור לכרות את הברית עם הקב"ה ועם התורה ולעשות את זה בצורה הטובה ביותר מכוח עבודת ה' שלך

זה העצה של חז"ל

וזה דבר שתלוי בו כל התורה כולה.

איזה מסלול הרב עשה?

הסדר כמובן.

מו"ר רה"י הרב יהושע ויצמן

מה המסלול הצבאי שהוא לכתחילה לדעת הרב?

נראה שהסדר זה המסלול שהוא לכתחילה, תמיד. ובמיוחד בדור שלנו. מבחינה צבאית, יש הרבה פחות איומים. כפי שרואים בדו"ח לוקר, זה דוח רציני, יחד עם אלוף ראש המודיעין עמי שופרן.

והם הבינו שמבחינה איומית, אין צבא שמאיים עלינו, רק טרור ומה שעומד נגד זה רוח העם. מול נער בן 17 שהולך עם סכין, לא נביא מולו צבא לא מטוס לא טנק וגם לא חייל. זה האם יש לנו כוח עמידה, ועוצמה רוחנית שלא מתנדנדים מכל דבר. לכן היום אין מה לדבר שזה מסלול אולטימטיבי, שזה מה שהעם צריך. צריך את השירות הצבאי כי אי אפשר לדעת מה יהיה. אבל כל

עיונים במצוות השירות בצה"ל

דקה נוספת, לעשות מה שהעם באמת צריך חיזוק הכוח הרוחני. להשפיע על נשמת האומה. מי שיכול להשפיע על נשמת האומה ומשפיע על הציפורניים הוא פושע לאומי.

לכן חייבים להשפיע על הנשמה של האומה, שם זאת הדרך היחידה לשנות במשהו את הנוראיות של התקופה, מבחינת הזהות היהודית מבחינת המלחמות נגד כל קודש. הדרך היחידה היא להשפיע על הנשמה של האומה. ומי שלא עושה את זה הוא פושע לאומי.

האם בכך שבהסדר השירות צבאי פחות משמעותי, מה הרב חושב לגבי זה?

אני לא חושב אני יודע, אבל פנו אלינו ובקשו שנעשה פיילוט. אחראי כוח אדם, אמר לנו שלוחמי ההסדר הם ברמה של סיירת, ברמה מאוד גבוהה. לכן מבקשים לקצר להם את הטירונות, הם לא צריכים טירונות ארוכה ולהוסיף עוד חודש.

ותהיו חיילים מן המניין כי בצורה הזאת כמו שהיה באמת באים לידי ביטוי העוצמות שיש בכם, ועמ"י צריך אתכם כי אתם העוצמה הכי גדולה – במילים האלה.

לכן מבקשים מכם שתעשו את הפיילוט הזה ותהיו שירות הכי משמעותי שיש. זה לא מחשבות זה דברים ששמעתי באוזני.

בהנהלת איגוד ישיבות ההסדר יצא לי להיפגש עם האנשים האלה. והם ממש אומרים אין כמו החיילים שלכם, אין כזה דבר אין חיה כזאת.

לכן אנחנו רוצים שתעשו שירות משמעותי, וזה שירות משמעותי.

האם נכון יותר ללכת כקבוצה לצבא או דווקא יש עדיפות ליחיד?

גם זה אמרו לנו המומחים, תלחמו על זה להיות בקבוצה. כי זאת הצורה שאתם החיילים הכי טובים, מבחינה צבאית ומופיעים בצורה הכי טובה.

הם הסבירו לי בכוח אדם – אתם ההסדר תורמים לצבא, שאתם שולחים לקרבי, כי אם הם היו הולכים לבד כנראה שלא היו הולכים כקרבי. נראה לי שאחד מתוך שישה הולך לקרבי. בהסדר מאה אחוז הולכים לקרבי.

וזה בזכות שאתם קבוצה, ואתם תורמים לאין ערוך, ואתם מוסיפים הרבה חיילים.

וההסדר כידוע, משרתים במילואים יותר מכל הצבא. זו נקודה אחת והנקודה השנייה כשאתם הולכים כקבוצה אתם הרבה יותר עוצמתיים, אתם חיילים יותר טובים.

כשאני שוקל השיקול היחידי איך ללכת לצבא, זה איך תהיה חייל יותר טוב, לא איך אני אשפיע. הולכים לצבא למטרה אחת בלבד לנצח במלחמה, אני שואל איך לנצח במלחמה? – כל האנשים המקצועיים עונים שהעורבה לנצחון מבחינתכם זה ללכת ביחד. תלכו בנפרד אתם פחות תורמים, לנצח במלחמה.

מבחינתי כל השאר זה הבלים: איפה אני אשפיע יותר. נשפיע תגמור את הצבא, תעשה פנים אל פנים. בצבא הולכים לנצח מלחמה להגן על מדינת ישראל.

מה החשיבות בלימוד אחרי הצבא ?

זה התקופה, אחרי שאדם היה בצבא גיבש את אישיותו התרוממם באישיותו הרבה מעבודת המידות נעשית בצבא.

עכשיו הוא אדם בוגר יותר עוצמתי יותר, עכשיו הוא פוגש את התורה והתורה פוגשת אותו לכן זה עיקר העניין.

השנתיים האלה שאדם ירכוש את המיומנויות, ואת הדרך שלו שתלווה אותו לאורך ימים ושנים טובות.

איך הרב ממליץ לבדוק מה המסלול המתאים לו?

עיונים במצוות השירות בצה"ל

מי שעמד על הר סיני, וזה כולנו. שייד לתורה ומתאים לתורה ויכול להשפיע את ההשפעה הכי חשובה שאפשר להשפיע שזה דרך תורה. וכל אחד צריך למצוא איזה מסלול בתורה הכי מתאים לו. חוץ מזה כל אחד צריך ללמוד כמה שנים תורה, ולראות איפה ליבו חפץ בתורה ולמצוא את החלקים שבהם הוא ממשיך כל חייו ולקבוע עיתים לתורה.

מי שמרגיש שזה ממש משהו מיוחד צריך לבדוק, אבל יש מישהו שלא שייד לתורה? מה הוה אמינא.

אדם שמרגיש שהוא יכול להשפיע יותר בצבא?

אם ללמוד רפואה לוקח שבע שנים, ללמוד תורה צריך לקחת ארבע עשרה שנה. בשביל לרכוש את המיומנות הבסיסית. בשביל שהקביעת עיתים תהיה ברמה גבוהה.

בלי ללמוד כמה שנים של לימוד הוא לא יגיע ללימוד איכותי. אם הוא רוצה קריירה צבאית מעולה שיעשה את זה אחר כך. יש בוגר ישיבת הסדר שהוא לא היה יום אחד בקבע והוא תת אלוף, ויש עוד כאלה שהלכו אחרי ההסדר לצבא וגם הגיעו למדרגות גבוהות.

אפשר להמשיך אחרי ההסדר, או אפילו להיות קצין דרך

להגיע לעומק שהתורה תבנה אותך, אי אפשר בלי כמה שנים של לימוד תורה.

איזה מסלול הרב עשה?

הסדר, במקרה או שלא במקרה

טיפים לצבא. ואיך עובדים את ה' בצבא?

מה שגם אני עשיתי זה לכתוב יומן. אחת לכמה ימים לשבת כמה דקות לחשוב מה עבר עליך איזה חוויות מיוחדות איזה התלבטויות, ולעלות אותן על הכתב. עצם הישיבה שומרת עליך עם הראש מעל המים ואתה רושם איפה נפלת ואיך אני קם. זה מאוד עוזר בהתלבטויות ושאלות שעוברות עליך לסכם ולהגיע למסקנות. להשקיע בזה כמה דקות.

רב צבאי

מה המסלול הצבאי שהוא לכתחילה לדעת הרב? האם הסדר או שירות מלא

אחרי הישיבה התיכונית – ללמוד תורה באיזשהו בית מדרש או בישיבת הסדר או במכינה צבאית...

מתוך תורה לצאת לצבא. ללמוד שנתיים זה האידיאל ללמוד לפני הצבא. הסדר מול שירות צבאי מלא, זה תלוי בבנאדם עצמו. יש כאלה שמתאים להם מסלול הסדר ויש שמתאים להם מלא. אחד שלא חושב על קצונה, זה משהו אחר.

האם נכון יותר ללכת כקבוצה לצבא או דווקא יש עדיפות ליחיד?

זה תלוי בסוג השירות שאתה הולך לעשות, אם אתה הולך ליחידות כמו אגוז מגלן דובדבן או טיס ויחידות מיוחדות. אתה לא יכול ללכת כמו הסדר, אתה הולך בודד אבל גם כשאתה בודד אתה נמצא עם חיילים דתיים. ויש הרבה בכל היחידות האלה. בתקופה שלי לא היה לך מניין אפילו בגדודים. אבל יש כאלה שהם חייבים שהמסגרת תסייע להם על הרמה הדתית שלהם, תלוי במבנה הנפש של הבנאדם אז להם מתאים להתגייס בקבוצה. לא חייב דווקא הסדר יש גם גרעיני נח"ל דתיים ומסגרות אחרות. רק שזה לא כמו הסדר שמגיעים במחלקה אורגנית של ביניישים.

איך הרב ממליץ לבדוק עם עצמי איזה מסלול מתאים לי?

עיונים במצוות השירות בצה"ל

זה מאוד תלוי בד, בעמוד שדרה הרוחני שלך. ותלוי לאן אתה מתגייס. בחי"ר אתה תהיה מוצב עם דתיים.

בקצונה אתה מוותר על המסלול של ההסדר, ולחתום ויתור. אבל מי שמתכנן לא להיות קצין אלא להיות חייל או מ"כ אז יש כאלה שמתאים להם ללכת בהסדר, שיותר קל להם ביחד. ויש כאלה שהפוך שדווקא מסגרת שהיא לא הומוגנית משמשת להם כמנוף מבחינה דתית. לכן צריך להתייעץ עם ראש הישיבה.

מה נכון יותר בשבילך.

האם אדם שיכול אז שילך לבד?

בכל מקום הוא לא יהיה לבד, בכל מקום שלא תזרוק אותו יהיו שם דתיים. ההבדל זה שהם לא יהיו במחלקת בייניש, אבל תוך שבוע הם כולם מכירים את כולם.

אני לא נוגע בנקודה של היכולת להשפיע על הסביבה, זה עוד נקודה. אבל זה לא מתאים לכולם ורק יחידי יחידים שהם באמת יחידים שהם משרתים לבד אז הם משפיעים גם על מי שמסביב. בהסדר ההשפעה על הסביבה הוא מכוח המחלקה. אז צריך להתייעץ עם ראש הישיבה, וגם איך אתה מכיר את עצמך. כמה הקשיים מפילים אותך או לחליפין לרומם אותך.

מה החשיבות בלימוד אחרי הצבא?

חובה, לא משנה מה תעשה בחיים לצאת מתוך תורה. קודם כל אדם שמשתחרר חייב לשתול את עצמו בחצרות בית ה' לא משנה איזה מסגרת ישיבה גבוהה הסדר תוכנית בוגרי צבא.

בתוך ארבע כותלי בית מדרש כדי לצאת לחיים אחרי תקופה משמעותית וממושכת של לימוד תורה.

כמעט תנאי.

טיפים לצבא. ואיך עובדים את ה' בצבא?

קודם כל שלוש תפילות ביום זה מאסט. חייבים. לפעמים יש מצבים מסויימים שצריך לקצר אבל צריך להתעקש על הדבר הזה. זה לא קל בשעת לילה מאוחר, שכל דקת שינה חשובה.

הדבר השני "איש את רעהו יעזור", בעיקר חיילים דתיים לשים כתף תחת האלונקה של המחלקה לעזור בכל הדברים שיכולים לעזור. ואז הערובה כשיהיה לך קשה או תצטרך משהו אז יעזור לך גם. עזרה הדדית. אחרי זה זה חוזר בריבית דריבית.

ולפעמים כשיש זמן, אז להשחיל גם לימוד תורה. כי הזמן ביחידות קרביות הוא מאוד קשה. חייל הוא במצב של עייפות כרונית וקשה להתרכז בדברים עמוקים. אבל אפשר להשחיל לימוד תורה בחלונות זמן שלפעמים נוצרים.

הרבה עזרה לזולת.

בכל בעיה שיש לשמור על קשר עם הישיבה עם הרמ"ם עם ראש הישיבה, שיהיה כתובת רוחנית שאתה יכול לדבר איתה. לפעמים יש קשיים אז להרים טלפון. אבל לפעמים בשעת מעשה זה יותר קשה ממה שחשבנו לא בהכרח פיזית הקשיים הם קשיים מנטלים.

וצריך לזכור כמו שחז"ל אמרו כל ההתחלות קשות, זה מובנה בתוך השירות הקושי הזה. בעז"ה אנשים מצליחים בזה.

ד. תחלול שיחות עם בוגרי חסלולים

רעי קליין חייל בסיירת בוגר הישיבה הגבוהה בעלי:

לפני שאנחנו מתגייסים ועושים דבר משמעותי אנחנו צריכים להבין מהו באמת. אנחנו רואים הרבה סרטונים ושומעים דברים על הצבא, אבל זה רחוק מאוד מאוד מהדבר האמיתי. בסוף האתגרים הצבאיים שונים לגמרי. אתה לא תדע מה קורה עד שתהיה שם. אבל לפני החלטה כזאת, במיוחד עם האופציות שיש, לא טוב ללכת אחרי סרטוני וואסח וסיפורים. גם אם אתה חושב שאתה בוגר, הוואסח והדברים האלה יושבים לך (בצדק) בראש.

קודם כל אתה צריך להבין שאתה נכנס לשלוש שנים. כשאתה מבין את זה אז אתה רואה כמה זה קריטי לדברים, למשל כשאתה נכנס עם חברה ואז צריך לדעת שחתונה תוך כדי הצבא זה משהו שצריך לדבר עליו כבר לפני. תוך כדי זה נורא מורכב, במיוחד במקומות (שזה 95% מהצבא) שהיציאות לא טובות. אם אתה בסיטואציה שאתה מוצא את עצמך בעולם התורה ואתה רוצה לעשות ככה יום סיירות על הדרך, אז אני חושב שזו טעות גדולה. כי אם אתה לוקח לדוגמא את מסלול ההסדר בצורה רצינית, אתה יכול להתחתן ולהקים משפחה כמו שצריך. המגזר שלנו מספיק בעייתי מהבחינה הזאת שלא צריך להוסיף אתגרים לא רצויים.

אני חושב שצריך להקים משפחה בכך שאתה יוצא מתוך בית מדרש וחוזר לבית מדרש. בצבא זה נחמד להגיד שאנחנו נתמודד עם קשיים ויהיה טוב, אבל לדעתי זו סיטואציה שהיא על גבול הלא בריאה. אתה פתאום קולט את עצמך אחרי שנה וחצי בצבא ווואלה מה אני עושה?! לדעתי לא מדברים מספיק על הקושי שלהיכנס לצבא עם חברה וכמה זה סיפור.

אם אדם בכל זאת נורא רוצה להגיע רחוק בצבא, אז צריך לקחת בחשבון שבאמת לאו דווקא המקום הוא סיירות. סיירות זה סיפור שהוא מורכב, כי זה

סיפור שהוא לא רק אם אתה טוב אלא גם מבחינת האורך של המסלול. לדעתי מסלול כמו הסדר קצינים או גדודים וקצונה יכול להיות שאפילו עדיף. גם הצבא צמא לקצינים מגדודים. אני חושב שאם יש לך את הכישורים המנהיגותיים את הרצון והאומץ אז לך לקצונה ישר.

אם עדיין מטעמי וואסח או שאתה רוצה להגיע רחוק אז א. צריך להיות מודע להשלכות של זה. במיוחד אם אתה נכנס עם חברה תדע שתהיה בודד, אם לא בשנה הראשונה אז אחר כך.

ב. אתה צריך לעשות את השיקולים, ולא להגיע בראש של ילד קטן שהוא יכול להתמודד עם כל אתגר. כי זה דברים שכבר לא תלויים רק בך. אנשים אוהבים להגזים בכל מה שקשור לצבא, לכן צריך להגיע ממקום מפקח ומכוון.

אני לא הכרתי את המורכבויות שבצבא וביחידות המובחרות. אם הייתי יודע את הדברים מראש, הייתי הולך למסלול של הסדר קצינים. אני לא אומר את זה מתוך תסכול אלא מתוך הבנה. אני מאוד שמח מהבחינה שזכיתי להכיר אנשים מכל הגוונים, החיבור המיוחד שיש עם הצוות האתגרים המטורפים שמחשלים והתרומה למדינה. אבל אני הייתי עושה משהו אחר.

עומר שרעבי :

מה המסלול שעשית והאם אתה שמח בו?

אני עשיתי שנה ושמונה בגולני

למדתי בשבי חברון עד סוף שיעור ד' ואז התגייסתי לבד והייתי מ"כ.

ועכשיו אני שוב בישיבה בשיעור ח'.

אני שמח, אבל זאת שאלה קצת מורכבת. במקום שהייתי בתוך צהל לא הייתי רוצה להמשיך

עיונים במצוות השירות בצה"ל

במקום שאני היום יכול להיות שהייתי עושה עוד כמה שנים.

למה?

בזמן הצבא אתה רוצה לחזור לשיבה ולהתחתן.. אבל בינתיים זה לא קרה, ואם הייתי יודע את זה יכול להיות שהייתי עושה שירות יותר משמעותי, ואחרי זה לחזור לשיבה. אבל את זה אי אפשר לדעת אם אתה לא נביא. השירות שלי היה משמעותי אבל הוא יכל להיות יותר.

אז אני לא יודע אם הייתי בוחר באותה דרך.

אני שהייתי בצבא לא הייתי ממשיך עוד אבל אם אני של היום היה שואל אותי מה לעשות הייתי עונה תן עוד שנה אולי אפילו קצונה של עוד שנתיים כי זה חשוב ועוד יותר זה חשוב לחיילים שלך.

למי מומלץ?

אני חושב שכל אחד יעשה חשבון מה שאיפות שלו מה היכולות שלו, חשוב גם שיהיה הכוונה, לי למשל לא היה.

כי בצבא קשה לראות את הדברים בצורה ישרה לכן צריך אדם מבחוץ.

האם נראה לך יותר נכון ללכת לבד לצבא?

אני התגייסתי לגולני שהוא מקום של דוסים, בהתחלה בטרם טירונות הייתי עם הרבה חברה שהכרתי, ואחרי שבועיים הטרם טירונות נגמר ופתאום שמו אותי בלי אף אחד שאני מכיר, ועם חברה פחות טובים כי החברה היותר טובים הם בסיירת. ועכשיו צריך גם להתפלל יחיד אחרי שהרבה זמן לא התפללת יחיד, אז אתה בשוק.

ובהתחלה זה ממש קשה סוג של משבר.

וחשבתי לעבור למחלקת בייניש, ואחרי כמה זמן השוק עובר והדברים משתחררים, והיום אני לא חושב שזה המתאים לכולם אבל לי התאים יותר ללכת לבד לגמרי כי אתה מגיע למקומות אחרים, בחיבור שלך לחבר'ה בלהכיר גם את העולם שלהם ואת העולם שלך דרכם. זה למי שלא מפחד שהוא ידרדר ויש חבר'ה שמדרדרים גם חבר'ה שהגיעו משיבות אפשר להדרדר אבל יש בזה גם ברכה גדולה.

כשקשה לכולם וכולם רק רוצים לנוח וכשיש אדם אחד עם ערכים של תורה וערכים חזקים זה עושה טוב וזה מחזק במיוחד שאתה החבר הכי טוב שבלם כמובן שזה לא שווה אם אתה נופל איתם ביחד אבל אם אתה מצליח לרומם אותם אז זה שווה את זה.

איך אתה סומך על עצמך שאתה תהיה מרומם?

זאת שאלה יפה אבל גם מכשילה

אסור להגיד שאתה סומך על עצמך, אבל בסוף אדם מכיר את עצמו ומה הוא עבר, לא סמכתי על עצמי הרב שלי אמר לי תתגייס, אחד מהדברים ששמרתי עליו זה לא לעזוב את התורה תמיד עם ספרים בכיס והייתי לומד בשבת ואו רץ מהר למקלחת שיהיה לי קצת זמן, ממש ניסיתי להיות דבק בתורה.

האם אתה מרגיש הבדל בלימוד אחרי שחזרת מהצבא?

זה עולם אחר לגמרי, זה הבדל שעד שאתה לא נמצא שם אתה לא מבין אותו אפשר לספר אבל עד שלא נמצאים ממש לא מבינים.

האם אתה חושב שבזכות המסלול שאתה בחרת אתה יותר מצליח לצאת לחיים מתוך שליחות ומשמעות ולבנות בית שאתה יותר מאמין בו וגם בפרנסה..

יש מצב, אני לא בטוח שזה דווקא נכון למסלול הזה.

עיונים במצוות השירות בצה"ל

מה שאני חושב שהמסלול שחזרתי לישיבה אחרי הצבא זה דווקא מה שיגרום לבנות בית יותר גדול, כלומר לאו דווקא הצבא עצמו אלא מה שהוא גרם לי להיות אחר כך ואיך שאני מתפתח מתוך זה.

היה לך ברור שתחזור לישיבה?

אני ידעתי שאני אחזור לישיבה, היה לי תשוקה לישיבה. יש משהו בזה שהחיים מושכים אותך לכן קשה לחזור, אבל אני לא יודע מה היה קורה אם הייתי הולך לשלוש שנים.

אני אוהב את הצבא לכן שיכול להיות אם הייתי עושה שלוש שנים אז אולי הייתי ממשיך.

יש לך טיפים לצבא?

אז גם כמו שאמרתי הלימוד של הצבא הוא לימוד מאוד חשוב יש הרבה זמן פנוי, חשוב בצבא ללמוד דברים שאתה מתחבר אליהם.

אחד הדברים שעזרו לי זה התודעה שאני פה למישהו אחר, כשקשה לי אני עוזר למישהו אחר ואז לא יהיה לי קשה.

הנתינה היא מאוד חשובה בצבא, זה מה שעוזר לעבור את הצבא בצורה טובה. אז להיות ירא שמיים ולהיות חייל טוב שזה מתוך הירא שמיים.

יאיר פרלמן :

מה המסלול שעשית והאם אתה שמח בו?

למדתי בשבי חברון שלוש שנים

התגייסתי לגבעתי עשיתי מסלול בעורב

עשיתי קורס מכי"ם וקצונה.

האם אתה שמח במסלול שעשית?

כן מאוד שמח

למה?

הרבה שאלו אותי למה לא עשיתי הסדר, המחשבה על הסדר בחיים לא עברה לי בראש.

אני מבין שיש אנשים שזה מתאים להם, הברירת מחדל היא שירות מלא.

מסלול של שנה וארבע שנה וחצי זה דבר שהוא מאוד לא מקובל, ואני לא שולל אבל צריך מאוד להצדיק את הדבר הזה כדי לעשות אותו. ביחס אלי זה היה נראה לי לא רלוונטי. לא בהיבט שאני לא תורם אלא בכך שאני רק מגיע לצבא וכבר אני, זה היה חוסך ממני משהו שאני חייב לעשות אותו.

אני כבר יותר מארבע שנים בצבא. כשהתגייסתי לא ידעתי שזה מה שאני אעשה. היה לי קו מנחה שהוא הנחה אותי מהיום שאני בצבא עד היום, כל עוד אני אהיה טוב במה שאני עושה והמפקדים מרוצים ממה שאני עושה, והתפקיד ממלא אותי ומספק אותי, אז אני כאן בשביל להישאר.

כמובן שהכל מתחיל מהישיבה. עם ישראל זה נהיה הכותרת של החיים שלך.

אבל שוב זה רק לעצמי. כל אחד והסיפור שלו. יש לי חבר שיכל להמשיך בצבא ומאוד רצו אותו ולחצו עליו להמשיך אבל הרב חנני אמר לו שיחזור לישיבה והוא חזר. ולי קשה עם זה.

אתה רואה בכאלה שעושים הסדר או כאלה שלא ממשיכים שהשירות שלהם פחות משמעותי?

מבחינתי בצבא יש ערך מאוד גדול בעולם המעשה.

עיונים בחצות השירות בצה"ל

מי שלא רואה את עצמו יושב בישיבה כל החיים, או שהוא יוצא החוצה ורוצה לפעול בחוץ.

אז הוא יותר משהו צריך הוא אפילו מחוייב לקחת חלק במערכת הזאת זה להיות שותף בה.

גם אם זה במחיר שלא לחזור לישיבה, כמו שאמרת על חבר שלך?

הישיבה לא בורחת, תחשוב הכל זה אינדיבידואלי יכול להיות אדם שיעיד על עצמו שאם הוא לא חוזר עכשיו לישיבה אז הוא מתחיל ללכת לאיבוד. וזה לא נדיר אנשים בצבא נופלים כמו זבובים, אני למדתי שלוש שנים וחצי בישיבה ואיך שאני עברתי את בה"ד אחד והכיפה נשארה על הראש זה ממש לא מובן מאליו. אבל כל אחד והשיקולים שלו.

כשאתה אומר את זה אותי זה קצת מפתיע, בגישה הזאת שאתה אומר שהמחיר הוא שהרבה לא נשארים דתיים בעקבותיו, האם זה צריך להיות שיקול או שעדיין להמשיך כמה שאפשר?

ברור שזה שיקול שצריך לקחת בחשבון, בסוף הכל זה סדר עדיפויות, אם הצבא הוא בראש סדר העדיפויות שלך, ואתה מבין שזה בחשבון על המצב הרוחני והתורני אז ברור שזה משהו שצריך לקחת בחשבון.

אבל אני מדבר על הברירת מחדל, של מישהו שהמצב הרוחני שלו הוא טוב והוא לא רואה את עצמו יושב בישיבה כל החיים, כן הוא למד לפני וכן הוא מתכנן לחזור לשם כדי להתחיל את החיים משם כי זה חשוב מאוד.

אני יכול להעיד על עצמי, אני משרת קרוב לישיבה וכמעט ואין יום שאני לא מגיע לישיבה. סטטיסטית אני יותר מרוב האברכים. זה משהו שאני לא אגיד מחייב אבל זה משהו שהוא צריך לרצות לעשות. עכשיו זה לא פשוט כי הערך של השירות בצבא שהוא מאחד חזק בעיקר בישיבה. זה מש... הוא קשה מאוד לשמור עליו לא רק בנאדם דתי שרואה את הצבא כערך מסויים, כל בנאדם שהוא מתגייס הוא רואה בזה ערך כל אחד שאתה מראיין בבקו"ם כולם

המוטיבציה שלהם בשמיים כולם שואלים אותם מה השאיפות שלהם גם הבטטות אומרים להתקבל לסיירת ולהמשיך קצונה. והדבר הזה הולך לאיבוד, אני מניח שאתה מכיר לא חייל ולא שניים שחלום חייהם זה להוריד את המדים. גם מהאנשים שלנו.

אז דרך זה שאתה שומר על הערך של השירות בצבא, ואתה מצליח לשמור בשירות בצבא ולא רק שאתה עומד על א' ומספר לכולם שאתה פוקד קבר בהר הרצל ביום הזיכרון.

אלא אני מדבר על אנשים שקמים ביום שלישי בבוקר למטווחים בשטח והם יודעים שהם אחרי שני ימים של מטווח והם יודעים שיש להם עוד שני ימים של מטווח. והם מתים מרעב ומתים מעיפות ומתזזים אותם והם מצליחים לשמור במה שהם עושים, והם בתוך הערך שאני עכשיו חלק מהכור שהוא מאפשר את החיים במדינת ישראל.

מי שהיסודות הערכיים שלו הם מספיק חזקים וממקורות שבאמת מאפשרים את הדבר הזה. אז כן שיעשה שירות מלא ולהשפיע ולצאת לקצונה ולתת מה שהוא יכול בהתאם ליכולות שלו.

אתה מגיע למצב שלימוד תורה בצבא נהיה עול בשבילך, וגם התפילות אתה מבין שאם אתה מרגיש שאתה פחות נותן תשומת לב לתפילות.

אז זה נורה אדומה, אז ברגעים כאלה אני אמרתי אני חייב להיות בקשר עם הישיבה. היתרון שלי זה שהבית שלי קרוב לישיבה אז נסעתי מתי שהייתי צריך.

בסוף בשביל להיות איש תורה צריך לתחזק את זה.

כמו שבכושר גופני, אתה יכול להשיג אותו והוא בקלות יכול לההרס. פה זה פיזי אז אתה מרגיש את זה, אבל כאן זה רוחני אז אתה פחות מרגיש.

עיונים במצוות השירות בצה"ל

למשל אם כמה חודשים לא פתחת גמרא, זה לא עובד ככה. אם לא מתחזקים אז זה הולך לאיבוד.

במקרה הטוב זה ככה לצבא, ובמקרה הרע אנשים ימשיכו את החיים שלהם ככה.

היו דברים שעשית בצבא שהצלחת מתוכם לעלות?

שאלה. הייתי אומר שהצבא עצמו, כמו שהרבה רבנים אומרים. כאילו ביקורת על הרבה אנשים שאומרים שהצבא שוחק. שאתה בעצם אמור להתחזק אתה עושה מצווה.

אני חיברתי את זה למשמעות מתוך עם ישראל ותורת ישראל. וזה משהו שאתה מקבל ממנו תשוקה רוחנית.

האם אדם יכול לדעת על עצמו מראש שהוא יהיה חזק בצבא, והאם הוא ידרדר ואיך הוא יודע מה הדרך הנכונה לו.

תחושה של כל אדם עם עצמו.

אחת הנקודות זה שאתה חייב לייצר לעצמך שגרה ועוגנים רוחניים. קשר עם הרבנים או חברים מהישיבה או לימוד עם אנשים מהצבא או הכנות רוחניות – שבתות חגים. כי אם לא תעשה את זה, זה לא יקרה.

אם תשקיע בזה אז זה יהיה בחיים שלך.

בניסיון שלי, בודדי בודדים שמצליחים להחזיק לימוד תורה קבוע, בשירות הצבאי. יש מספיק זמן, זמן לא חסר, אבל זה עניין מנטלי הצבא שואב אותך בתור חייל ובטח בתור מפקד.

קודם אתה מבין את החשיבות ועם ההבנה שאם לא תנכיח את זה לא יקרה.

האם אתה חושב שבזכות המסלול יותר הצלחת לצאת לחיים מתוך שליחות ומשמעות למשל בהקמת בית פרנסה..

כן, אני חושב שכן.

בוא נגיד שאם הייתי משתחרר מוקדם יותר. הייתי בתחושת יותר מתחושת החמצה. תחושה של בריחה מאחריות.

היה לך מחוייבות ציפייה לעשות משהו ולא עשית אותה.

המסלול הזה מאוד מעצב אותך, קודם כל בעבודה עם אנשים.

אתהגם מגלה את יכול ההשפעה שלך על אנשים. בגרות אחריות מנטליות.

בה"ד אחד אני הייתי קצין הדרכה.

אז בזמן הקורס קצינים היה לי תפקיד ששואב אותי לגמרי. בזמן הפנוי הייתי צריך להיות בישיבות ופגישות. כך שישנתי שעתיים שלוש בלילה, במקרה הטוב.

משהו בעבודה תחת לחץ, הוא לא לתת עבודה כזאת להשפיע על הקורס, על המקצועיות ועל התכנים.

אתה מתחיל לקבל אחריות ויש תחתך מכ"ם זה דברים שמאוד משפיעים.

עוד דברים שהוא שלח לי אחרי השיחה:

1. אנשים נופלים בצבא כמו זבובים – להבין שבלי בקרה אקטיבית על העמדה הרוחנית שלנו זה יכול בקלות לקרוא גם לנו.

2. התורה זה דבר גדול ולא נצליח לשמור על השייכות שלנו אליה בכוחות עצמנו – לנסות לייצר נוכחות תורנית בשגרה שלנו דרך שיחות עם רבנים/חברים, לימוד בחברותא/טלפוני, ביקורים בישיבה, הכנה רוחנית לחגים.

עיונים במצוות השירות בצה"ל

לשים לב על כל אחד מהדברים האלה – אם לא תתאמץ מאוד שהם יקרו הם לא יקרו.

3. המשימה הראשונה שלך מחוץ לישיבה היא לקחת את הערך של השירות בצבא ולהצליח לחוות אותו בעשייה היומיומית. 99 אחוז מהמשרתים בצבא לא מצליחים בה.

איתן שולמן

מה המסלול שעשית?

עשיתי מסלול הסדר כולל יציאה לקורס מכי"ם. במשך שנה וחצי, ואז בחופשה החזירו אותנו למבצע צוק איתן. ואז חזרתי לישיבה לעוד שלוש שנים.

האם אתה שמח במסלול שעשית?

כן, זכיתי ללמוד תורה בצורה משמעותית, וגם זכיתי לשרת את ישראל ולשרת אותה.

האם הרגשת שהיה לך שירות צבאי משמעותי?

כן מאוד.

מהבחינה שאתה הלכת כקבוצה לצבא איך לדעתך עדיף ללכת? כקבוצה או כיחיד?

זה מורכב. הרבה יותר כיף ונוח ללכת כקבוצה. הרבה יותר מגבש ויוצר חברויות משמעותיות.

החסרון הוא שאתה פחות נפגש עם ישראל.

ועוד נקודה זה שיותר קל לך, אתה פחות מתמודד.

דווקא אנשים שהולכים לבד, אם הם מצליחים אז הם בונים קומה מאוד חזקה של עמידה על העקרונות.

מה דעתך על קיצור השירות?

אני חושב שזה פריווילגיה, שעם ישראל נתן לנו כדי ללמוד תורה. ובמקום לעשות מארבים. אנחנו נמצאים בבניין הישיבה, וככה צריך להתנהל, לתת את כל כולך בישיבה.

ואני חושב שזה לא מתאים לכולם.

למי כן מתאים הסדר?

לחבר'ה רציניים, שרוצים לבנות בעצמם קומה רוחנית רצינית.

ומוכנים לשלם את המחיר, שזה לא יהיה המסלול הכי נוצץ שיש.

וזה גם מתאים לחבר'ה, שלא יכולים להתחייב להרבה שנים בצבא ואז עוד שנים בישיבה.

אם כן אז צריך לחשוב כל מקרה לגופו.

כי צריך אנשים טובים גם בסיירות ובמערכת הצבאית.

אתה חושב שבזכות המסלול יותר הצלחת לצאת לחיים מתוך שליחות ומשמעות למשל בהקמת בית פרנסה?

אני רואה את השליחות שלי, דווקא מחוץ לצבא. דווקא בגלל זה הייתי צריך את הזמן הארוך יותר בישיבה.

ושליחות זה כל החיים. בניגוד למה שחבר'ה יגידו זה לא נגמר בשלוש שנים.

לא יודע אם רק בזכות זה, אלא זה החלטה יום יומית.

עיונים במצוות השירות בצה"ל

האם הרגשת שהלימוד אחרי הצבא היה יותר משמעותי?

חד משמעית כן.

אתה משתנה בצבא, אתה רואה דברים אחרת. גם הלימוד משתנה איתך מתבגר איתך נהיה יותר משמעותי. מי שיגיע לזה יבין.

טיפים לצבא?

להישאר חזק רוחנית ולהיות החייל הכי טוב.

הכי חשוב, אבל הכי חשוב להיות לוחם טוב זה להיות בנאדם טוב ולהיות חבר טוב.

אחרי זה אומרים "רק לא להתקלקל בצבא"

אני אומר הפוך צריך לחשוב "איך להתחזק בצבא" אני התחזקתי בצבא.

אתה לומד להתמודד במסגרת קשה, ולהצליח.

וגם חשוב להתכונן לצבא ולחיים אחרי זה.

וגם ללמוד תורה משמעותית, ולא לחשוב רק על הצבא.

חשוב גם לשמור על כושר לפני.

בסוף "בדרך שאדם הולך מוליכים אותו"

זה דבר משמעותי אבל בסוף שלוש שנים מהחיים. אבל יש עוד חיים שלמים אחרי זה.

אז מה שלא תבחר בעז"ה יהיה טוב.